

శ్రీమదహారమణపరబ్రహ్మణేనమః.

49

హరిహరతారతమ్యశతతోక్తి.

(శివప్రాశస్త్యప్రతిపాదకము.)

ఇది

శ్రీపరమేశ్వరాధ్వర్యూపనామక, సుధీమణినిరుదాంత, కాంచీపురనివాసి

అగు

హరదత్తాచార్యప్రణీతము.

విశాఖపట్టణం ప్రభుత్వము

పూడి పెద్ది - లింగమూర్తిపంతులచే రచియింపబడిన

ఆంధ్రపద్యలఘుతాత్పర్యసహితము.

శ్రీవింకటగిరి సంస్థానాధీశ్వరులగు

శ్రీమహారాజా శ్రీవేలుగోటి శ్రీరాజగోపాల

కృష్ణయ్యచేంద్రబహద్రర్, పంచహజార్

మస్కబుదార్, K.C.I.E. వారి

ద్రవ్యసహాయమువలన

లిసెన్సి పుండరీకనిలయముదాక్షరశాలయందు

పూడి పెద్ది లింగమూర్తిపంతులుచే

ముద్రింపించి ప్రకటింపబడినది.

1913-వ సం॥ జూలై నెల 10 తేది.

(Copy Right Registered) All rights reserved (Price 0- 6- 0.)

కల ద్వ. 0—6—0

శ్రీమద్రామాయణ పంచబ్రహ్మ శ్లోకము:

హరిహర తారతమ్య శతశ్లోకీ.

(శివప్రాశస్త్య ప్రతిపాదకము)

—o—o—o—

గ్రంథోత్పత్త్యాంధ్రకరణ ముద్రితక్రమాది నిరూపక

ఉ ప థా త ము .

ఈగ్రంథము సంస్కృత శ్లోకరూపమునమాత్రము తొల్లి శ్రీపర
మేశ్వరాధ్వర్యూపసామక, సుధీమణిబిరుదాంకిత, హరదత్తాచార్య
ప్రణీతము. దీనికి కర్ణాకర్ణికగా హరదత్తాచార్య శ్లోకములనివాడుక
లోకములోఁగలదు. అన్నిశ్లోకములుకాకున్నను, చాలామంది వైష్ణవు
లకును, శైవులకును, కొన్నికొన్నిశ్లోకములు ముఖ్యముగా వచ్చుట
యును, వారు అక్కడక్కడ చదువుచుండుటయును నేనువినుచుంటిని.
ఈహరిదత్తాచార్య లేకాలపువాడో, యితనియన్వయ గోత్రనామము
లెవ్వయో, తలిదండ్రులెవ్వరో నిశ్చయించుటకు తగినన్నినిదర్శనములు
నాకుదొరకలేదు. అందులకయి ప్రయత్నించుటవలన గ్రంథ ముద్రణం
బాలస్యమయి లోకమున కీయపూర్వగ్రంథము వెల్లడియగుటకు వి
శంబమగ్గునను తలంపుతో ముందుగా గ్రంథముమాత్రము ప్రకటించితిని.
సాధ్యమయినంత ప్రయత్నముచేసి యీ ఆచార్యుల కాలనిర్ణయమును
తదితరవిషయములను తాత్పర్యములో నహేతుక కాస్త్రనిదర్శనము
లును ఇంకొకసారి విస్తరించి వ్రాయఁదలచితినిగాని యీ హరదత్తా
చార్యులు సుమారు వేయినంతవర్సముల క్రిందటివాడవియు, ఈశ్లోక
ములు కంచిలోనాయనచేతనే అగ్నికుండములోనిలువఁబడి చెప్పబడినవ

నియ, బహుజనశ్రుతముగా నీక్రింది కథ చెప్పబడుచున్నది. దాని నిజానిజము లెట్లున్నను కథమూత్రము విసనింపుగానుండును గనుక వివరించెద.

శ్లో॥ అయోధ్యా మధురా మాయా కాశీ కాంచీ అనంతికా॥

పురీ ద్వారావతీ వైవ నవైతా మోక్షదాయకాః॥

అను మోక్షదాయకములగు పురములేడిటిలో నొకటియై శ్రీయేకామేశ్వర వరదరాజస్వాములను ప్రశ్నేకస్వనామములుగల శివకేశవుల దేవాలయములతోనొప్పుచు, నేటికిని బహుజనులచే దర్శింపబడుచుండు కాంచీపురము (కంజీవరము లేక కంచి) శివకంచి, విష్ణుకంచి, యని రెండుభాగములుగానుండెనట. ఇప్పటికినట్లేయున్నది. శివకంచిలో శివాలయములో జరుగు ఉత్సవములలో, విష్ణుకంచిలో వైష్ణవుల వీధివెంబడిని, విష్ణుకంచిలో విష్ణ్వాలయములో జరుగు ఉత్సవములలో, శివకంచిలో శైవులవీధివెంబడిని, స్వామినితిరువీధించు నాచారము పూర్వముకలదట. ఈ యాచారమిప్పుడునుకలదని విసబడును. స్మార్తులు శివకేశవ తారతమ్యము పరిగణింపనివారు గనుక ఉభయదేవులకు నొక్కరీతిగానే హారతిమొదలగు సుపచారములుసలిపి సేవింపుచుండువారు. వైష్ణవులుమూత్రము శివునియుత్సవముతమవీధినివచ్చునపుడు తలుపులుమూనుకొనువారట, ఇట్లుండగా, నొకానొకనాటిరాత్రి శివునియుత్సవము, నందివాహనముపై ని తగినయాభరణపుష్పమాలికాదులతో సలంకరింపబడిన స్వామివిగ్రహముతో, వైష్ణవులవీధివెంబడిని పోవునప్పుడు, వారు యథాప్రకారముగా తలుపులుమూనుకొనియుండగా, నొకానొకయింటిలో నుత్తమవంశస్తురాలును, తల్లిదండ్రుల కొక్కతెయు, బాలవిలేంతువును సుకీలయునగు నిరువది వత్సరములు వయసుగల యొకచిన్నది మిక్కిలియాసక్తితో, తడేకదీక్షగా తలుపుకన్నముతోనుంచి స్వామినిదర్శించి, యదేతలంపుతో నిద్రపోవుతఱి, స్వప్న

మున నట్టిస్వరూపముగల యొక బ్రాహ్మణుడు తనతో సంభోగించినటుల కలగని తెల్లవారిన వెనుక మేలుకొని, తల్లిదండ్రులకుఁ దనవ్యర్థవృత్తాంతముఁజెప్పగా, వారు వినియు వినక, కీతకాలపు కలలనియు, తమకు మార్తె వయోధర్మముచే మన్తధావనయందుండుటచేతఁ దత్సంబంధమగు కలవచ్చెననియూఁరకుడిరి. పిమ్మట కాలక్రమమున నాచిన్నవానికిగర్భలక్షణములేర్పడుచు గర్భమువిస్తరిల్లుట తల్లిదండ్రులుగని యిదియేమని కూతురునడుగగా తానేదోషము నెఱుగననియు నాడుగన్నకలయే నేటి గర్భమునకు మూలమనియు సప్రమాణముగాఁజెప్పి యేడ్చు కూతురు నూరార్చి, యిదియొక దైవశోధయని వారుదలచి, తాము, సంవత్సస్థితి యందున్న వారుగావున, కూతుఁడమయింట నే బహిష్కృతరీతిని వేఱుగ దిలోకావృతముంచి అన్న పానాదులు శూద్రస్త్రీకివలె నేయిచ్చుచుండిరి ఇంతట నానాటికి గర్భముముదిరి మాసపూర్తిని విధివశంబున నొక పుణ్యదినమున నొక పురుషశిశువావితంతుగర్భమున వెలువడి మాతృమాతామహిమూతామహులవలన బహుగారాబముతోఁబెంచఁబడి యువనయనమునకీడుమించిన పదిరెండువత్సరముల ప్రాయఁపువాడయ్యెనట ఈచిన్నవాడు తనతల్లిచే నిజమతపారంపర్యత్వేనవచ్చుచున్న సుదర్శనాచార్యులని నామకరణముచేయబడగా తానుతనపేరు హరదత్తాచార్యులని చెప్పుకొనుచుండువాడు (హరదత్తమనగా సుదర్శనము విష్ణువు వెయ్యికమలములతో శివార్చనచేయుచు నందులో నొకకమలమంతరించగా తననేత్రమునుసమర్పించి శివునివలన పద్మమునే నేత్రముగా పొంది పద్మాక్షుడనునామముకలవాడును సుదర్శనమను చక్రమునుపొంది చక్రధరుండును అయ్యెనని పురాణవసిద్ధము) తల్లి తనముఖమున తిరుపతి తిరుమూర్తి ముపెట్టితే తానచెటిపివై చుకొని విభూతి రేఖలనుంచుకొని వాడట ఇదిచూచి యిరుగుపొరుగువైష్ణవాంగనలు వీడెవదో స్తార్తనికీ గూఢజడని యనుకొనువారట. ఇట్లుకొంతకాలము గతించినపిమ్మటఁదన

కువనయనములేకపోవుటయు నిరుగుపారుగువారనుకొనుమాట నునిని
 యుఅప్పటికివదునాతేండ్లవయస్సుమించినమాతాలుకు ఒకానొకదినము
 నపురపాలకుడగు రాజనాద్దకుఁబోయి “హరిహర తారతమ్యవిషయము
 లో పెద్దలను నేచుకొన్ని ప్రశ్నలకుగఁబోవుచున్నాను అందుకను వీరివై
 వ్యవవీరితైపుల నిల్లరనిపిలిపించవలెను. సభాస్థలమున నొక పెద్ద పాఠశాల
 యొక్కత్రవ్వించి కానినిండా యెట్టిచింత నివ్వకురగులఁబెట్టించి యుంచ
 వలెను” అనికొరగా రాజుట్లుతక్షణమేసర్వమును సిద్ధమునఁజేయఁగా హ
 రదత్తాచార్యులు తనతల్లినిచేయివట్టుకొని యగ్నికుండములోనికిదిసి
 కూర్చుండఁబెట్టి యామెతోడపైనితానుకూర్చుండి వట్టగాపురాజను పుర
 జనులు నమస్తమయినవారును సర్వసత్తులును కూడియున్నయాసభ
 యందు తానును తనతల్లియు నగ్నికుండములోనుండియే “వృద్ధాన్
 శృతిస్త్రీ శ్రీపురాణవిశేషభాషా నికృతీబుద్ధికుశలాన్” అను నీగ్రంథపు
 నాంది శ్లోకముతోసభావందనముచేసి “ఏకస్మిన్మదనలితే వటవత్రశా
 యా” అను మొదటిప్రశ్నయగు శ్లోకము మొదలుకొని శతశ్లోకియను
 పేర నూటికిపైగా ప్రశ్నలడిగెను. అప్పటికి కూడియున్నసభవారిందరు
 నిరుత్తరులేగాని యొకరును వానికిబదులు చెప్పినవాడు లేకపోయిరి. (ఇ
 వ్వుటికిని చాలామందిశ్లోకములువచ్చును. లోకమందనేక ప్రతులున్నవి
 ప్రతివారును శ్లోకములుచదివి హరదత్తాచార్యులవారి సామర్థ్యమునకు
 ను చిరుత్కృతికిని సంకసించువారేగాని విష్ణుపాశేత్త్యమును సూచిం
 చు నొకశ్లోకమునై నను రచించినవారులేకపోయిరి) ఇట్లందరు నిరుత్త
 రులుకాగా తనసామగ్ధ్యమును తల్లియొక్కనిర్దోషపు లోకాతీత నిర్మల
 శీలత్వమును లోకమునకు వెల్లడిఁజేసిన హరదత్తాచార్యులవానిని సాక్షా
 త్తు పరశివుని యవతారముగా నకఁజనులుభావించుచుంటయేగాక అతని
 బోధలయందు విగులనాదరముకలవారయి యుడువారట. ఇట్లుకొంత
 కాలమాయన భూమియొందుండి తాననేకులనేక బోధలుచేయుచు గొ

న్నిగ్రంథములుపై తమురచించి తనపేరుకాశ్వతముగానుండునటులచేను
కొని శివశేసులయందు భేదబుద్ధులులేక యుభయులను ఉభయమతము
లవారు నేకభావముతోగనునటులజేసి తానవతారము చాలించెనట
హరదత్తమాత్రముతోలేక భావ్యములో నేటికినివాడుకలోనున్నవనియు
దాము వానిని చదువుచుందుమనియు తర్కవ్యాకరణాది పండితులు
చెప్పుచుండుట నేనును విచుచున్నవాడను నేనుపండితుడనుకాకపోవుట
చేసవిద్యవలేదు నిజమయినదికాకపోయినను ఈహరదత్తాచార్యులక
థ యీతీతి ననేకులు చెప్పుకొనుట నేనువినియుంటిని గనుక నిచట్రవా
సితిని నిజానిజములేర్పరుచుకొనుభారము చదువరులదేను. ఈహరదత్త
శ్లోకములనేకములున్నవనియు అందుకొన్నిమాత్రమే తమకువచ్చునని
యు ననేకులు కొన్నికొన్నిశ్లోకములిప్పటికిని చదువుచున్నారు. ఎవరి
వద్దనూనినను కొన్నిచిల్లరశ్లోకములేగాని పూర్ణమైనప్రతియొక్కడను
దొయిటయరిదిగానున్నది.

మదీయగ్రంథలబ్ధప్రకారము.

పైనిఁజూచిన హరదత్తాచార్యులవారిచే రచితములుగు శివప్రా
స్తశ్లోకప్రతిపాదవశ్లోకములు నూరనికొందరు నూటయిరువది యనికొంద
రు ఇట్లనేకులనేకవిధములుగా చెప్పుచుచున్నమాత్రం “గాథాం
ధకారసమసీల” యను 7-వ శ్లోకమును “ఏకఃపరౌధువసభీకరకాలకూ
టం” అను 80-వ శ్లోకమును “మృత్యుంనిహత్య” అను 88-వ శ్లోక
మును ఇట్లునుమార్చి దారు శ్లోకములుమాత్రముచదువుటనేనుచినుచుం
టిని ఇట్లుండగా క్రీ. శ. 1899-వ సంవత్సరములో నేను విశాఖపట్నం
జిల్లా యలమంచిలి గ్రామములో నివాసముగానుండుకాలమున ఆత్మటి
కిక్కడనున్న లోకతమడికల ఆఫీసరు అల్లిక- సీతారామస్వామినాయకు
గారి ప్రోత్సాహముచేత వారిటనే కాలక్షేపార్థము మేముప్రతిదినము

నను రాత్రి భారతము పురాణముగాజదువుకొనుచుండువారము. ఆపు
 రాణసమయమందొకనాడు ప్రసంగవశమున శివశేషతారతమ్యవిషయ
 మురాగా శివమతాభిమానులును దేవశిల్పికులోద్భవులును అక్కడ
 ముసనబుకొర్చువాజరుగారునగు చేబోలుశ్రీరాములుగారు పైనవివరించిన
 మూడుశ్లోకములునుచదివి “ఇవి పూర్ణముగానున్న వ్రాతప్రతినాకు
 దొటికినయెడల నేనచ్చువేయించి లోకమునకు బ్రకటింతు” ననితమ
 యభిప్రాయమునుకనపర్చిరి. ఆవెంటనే నేను విశాఖపట్నంలో కాపుర
 మున్ననాయన్నగారగు సోమలింగవాస్త్రీగారిపేర వ్రాసి యాశ్లోకము
 లను దొరికినన్నివ్రాసిపంపించుమనికొరగా వారు “హరిహర తారత
 మ్యకథశ్లోకి” యనుపేరుతో విశాఖపట్నంకాపురస్తులగు పరిటి- జగ
 న్నాథంగారను నొక బ్రాహ్మణునియొద్దనున్న ప్రతిక నకలువ్రాయించి
 నాకంపిరి. ప్రతిశ్లోకమునకు ప్రతిపచ్ఛాగ్ధముతోనచ్చువేయించి ప్రకటిం
 పవలెనన్న యాహాతో నడదు చేబోలు- శ్రీరాములుగారు కొన్నిశ్లోక
 ములకుమాత్రము నాచేతనే చెప్పించి టికవ్రాసి యింతటలాకివ్యాపా
 రాంతరములచే వారునునేనును విడిపోయిసండున మఱి వ్రాయలేదు. ఆ
 ప్రతి వారివద్దనే యుండిపోయినది. ఇట్లు బహుకాలముజరుగగా క్రీ.శ.
 1912-వ సంవత్సరముఅక్టోబరునెలలో నేను కాశ్యాంతరముచేచిత్తూ
 రుజిల్లా పుంగనూరు జమీదారువారి వద్దకుబోయి అక్కడ వారిగురు
 పులును కిరీటస్వాములవారుననుపేరుగల యొకవీరశైవశిఖానుణియొద్ద
 కన్నడలిపిలోనచ్చువద్ద ప్రతియొకటిచూచితిని అందులోకిన్నడభాష
 లోవారువ్రాసినపీఠికలో శ్లోకములు అప్పయదీక్షితప్రణీతములనివ్రా
 సిరి. ఇదియెంతమట్టుకునిజమో తెలియదు నాయొద్దనున్న ప్రతిమాత్రము
 స్పష్టముగా నిందుఃపరింపబడినప్రకారము హరిదత్తాచార్యప్రణీతముల
 యింతటకనపడుచున్నది. పిమ్మట క్రీ. శ. 1913-వ సంవత్సరం మార్చి
 నెలలో నేను శిల్లూరుకుకాశ్యాంతరముచేఁ బోయి అచ్చటనాకుతా

తాత్కాలిక స్నేహితులుగా నేర్పడిన రిటైర్డ్ సబ్ అసిస్టెంట్ సర్జను అందుమెడికల్ ప్రాక్టీషనరు (Retired Sub-Assistant Surgeon and Medical Practitioner) ను సత్యనిజమును పేర హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము శుద్ధాంధ్రభావ్యముగాను మఱియు ననేక గ్రంథములను రచించి కవిలోకములో ఖ్యాతిజెందిన కులాలకులోద్భవులగు అయ్యనకోటపార్థసారథి శెట్టిగారి మేడపైని నేను బసచేసియుండగా నొకదినమున వారివద్ద వారి స్నేహితులగు కై.వ. సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారిచే వారికోసగ బడినదియు కాళహస్తిలో నవరివద్దనోయున్న ప్రతికినకలు నగు శ్లోకములు 80 గల ప్రతియొకటి నేను చూచితిని. సదరు శెట్టిగారును వారిస్నేహితులగు నెల్లూరు డిస్ట్రిక్టు భారస్థు ఆఫీసులో ఎక్జంట్ టంటునగు దుగ్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారును వీనికి తెనుగుపద్యములు చేయదలచి పదిపంద్రెండు పద్యములకుమాత్రము తక్షణమే వ్రాసి యితరవ్యాపకములచే మఱి యీ దృష్టిలేక వ్రాయరైరి. తాత్కాలిక ప్రసంగవశమున నాయుద్దనున్న కావీ విషయమయి నేను వారితో చెప్పి వెంటనే సదరు ప్రతిపంపించుచుని పైన చెప్పిన చెబోలు-శ్రీరాములుగారి పేర వ్రాయగా, వాడుపోవు ప్యాకట్టుగా ప్రతినాకు పంపించిరి. నూలుశ్లోకములుగల ప్రతి మొక్కసదరు ప్యాకట్టు నెల్లూరులో 1913 సం॥ మార్చి 27 తేది ప్రాతఃకాలమున నాకందినది. ఆదినముననే, పార్థసారథి శెట్టిగారి ప్రతిని నాప్రతిని సంప్రతించగా, దీనిలోలేనివి దానిలోను దానిలోలేనివిదీనిలోను చేర్చి మొత్తముమీద 105 శ్లోకములైనవి. నూటికిపైన యెక్కుయున్నను శతకమును పేరుతో నే గ్రంథ మొప్పుచుండును గనుక శ్లోకములను హరదత్తాచార్యుల వారు పెట్టిన పేరునయుంచితిని గాని పేరుమార్పలేదు. పార్థసారథి శెట్టిగారు నాప్రతిచూచి తెనుగుపద్యములు చేయు భారము నాపయినేయుంచి నందున ఆరాత్రియే కూర్చుండి నూటఅయిదు శ్లోకములకు పద్యములు వ్రాసి, మఱునాడుదయమున వారికగుపరచితిని సాధ్యమగువంతర్వర

లో నేను గుపద్యములతోను, లఘుతాత్పర్యముతోను, వీటిని ప్రచురపరచిన బాగుండుననితలచి, ముద్రించుటకు వలయు ద్రవ్యసహాయమున కేవరిని కోరుదునని యోచించుచుంటినిగాని నెల్లూరున దీని ముద్రించుటకు తగిన సహాయనంప త్రినొసగువారు నాకులభి చలేదు నేను సామాన్యుల నట్టిసహాయవిషయములు యోచించనూలేదు. ఇకనీ గ్రంథము ముద్రితమయినరీతియు తన్ముద్రణంబునకు వలయుధనసహాయము చేసిన మహానుభావుల యాదర్యాతిశయములను వారిని నేనెట్టి సహాయముకోరుటకు గలిగిన యవసరమును, ఈవిగువనివరించెద. అదిచదివిన వారు గ్రంథపోషకుల యుదాంశీలత్వంబున కమితాత్పర్య ధున్యులు కాకపోరు. ఇట్టి యాచార్య గాంభీర్యస్వభావులగు మహారాజు లెక్కడక్కడనో యొక్కరొక్కరుండినగాని యిట్టి యపూర్వ గ్రంథములు లోకములో ప్రకటంపబడుటెట్లు?

గ్రంథముద్రితక్రమము.

ఈ గ్రంథమచ్చొత్తించుటకు ద్రవ్యసహాయము చేసినవారు నెల్లూరు మండలాంతర్గత శ్రీ వెంకటగిరి సంఘానాథీశ్వరులగు శ్రీమహారాజు శ్రీ వెలుగోటి శ్రీ రాజగోపాల కృష్ణయ్యచేంద్ర బహద్దర్ పంచమాజార్ మస్సబుదార్ K. C. I. E. వారు ఈమహాప్రభువువారి యాదర్యాతిశయముల నితిశయోక్తిగాక స్వభావోక్తిగా వర్ణించుటకు వేయి నోట్లుగల యాశేషుడైననుచాలడను మండపప్రజ్ఞానగు నేనేమివర్ణించగలను ఐనను నాయోపికకొలది నాకు తెలిసినంతమట్టుకు యధార్థముగా కిందిత్తి వక్కాణించెద ఈమోకటగిరిసంఘాసము బహుప్రాచీనమైనదియు వీరిపూర్వులు స్వతంత్ర రాజులై చిరికాలము ధరి నేలినమహారాజులన్నయంశము నేను చెప్పనక్కరలేక చరిత్రలే చెప్పుచున్నవి. అదియుండియు నిసంఘానాథీశ్వరుల విద్య దాకగమునకుమేర లేదు. వీరియందు విశ్వదా

రణశక్తియేగాక విద్యదాకాకాగతీ బహుప్రబలముగానుండెడిదని
నాకుదోచుచున్నది ఎట్లనగా,

ఉ॥ “ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల- కిచ్చిపురంబులు నాహసంబులుగా
సొమ్ములు కొన్ని పుచ్చుకొని- సోక్కిశరీరము వాసికాలుచే
సమ్మెటవ్రేటులంబడక- సమ్మతి శ్రీహరికిచ్చిచెప్పె నీ
బమ్మెరపోతరాజోడు- భాగవతంబు జగద్ధితంబుగా॥”

అని శ్రీమద్భాగవతమును దెనిగించిన సహజపాండిత్యప్రభావుడగు బమ్మెరపోతనామాత్య మహాకవి బహ్వంతర్ముఖుడును భక్తాగ్రేసరుడును సరస్వతి పరాబ్జుఖుడన్నమాట లోకప్రసిద్ధమేగదా. ఆమహాకవివలన నేదైనాకాగ్రంథము కృతియైందనుని అప్పటిరాజులనేకులనేక ప్రయత్నములుచేసినను అవియెల్ల వృథాయెయ్యెననియు సతమతపాటమైన చారిత్త్యమునైనను బహుసహసభావముతో నోర్చెనుగాని యొకరాజునైనను నుతించి యతనివలన ధనము స్వీకరించినవాడుకాడన్నసంగతి నేనుచెప్పనక్కరలేదు. అట్టిమహానుభావుడుతనంతన తానే యనర్థికుడుగా అప్పటి ఈ వెంకటగిరి సంఘానాధీశ్వరులగు సర్వజ్ఞసింగ భూపాలశిఖామణిశేగదా యొకగ్రంథమును కృతియొసంగెను హా! యేమి యాప్రభువుల విద్యదాకర్షణశక్తి! తత్కాలపు ప్రభువారేదను సర్వప్రయత్నములఁ బొందనేని బమ్మెరపోత నామాత్య కవికృతిని వీరప్రయత్నముగా బొందగలిగిరి. మఱియు నీసంస్థానప్రభువులు కేవలవిద్యచారణముకలవారేగాక తాముస్వయం విద్యా సులై నట్టును తోచెడివి “విద్యానేపవిజానాతివిద్యజ్ఞనఁగిశ్రమం” అనుటనిజమేగదా. తామువిద్యాంసులుగనుకనే వీరు విద్యాంసునాదరించుట. వీరి విద్యత్ప్రేమానకు, శ్రీనాథునివంటి విరలజ్ఞప్రతిభావంతుడగు మహాప్రభాకరవియ్యైచెప్పిన సర్వజ్ఞసింగ భూపాలునిదర్శింపబోవుచు స్వయంపండితులగు

వారిసభయందు తనకేను వరాధవచుగలుగునోయిని తన యిష్టజేవత
యగు సరస్వతిని.

సీ॥ దీనారటాకాలఁదీగఁచూడించితి దక్షిణాధీశుము-త్యాలకాల
పలుకునోడై తాంధ్ర)-భాషామహాకావ్య నైషధగ్రంథసం-దర్శమునను
పగులగొట్టించితు-దృటవివాదప్రాధి గౌడడిండిమభట్టు-కంచుధక్క
చంద్రశేఖరక్రియా-శక్తి రాయలయొద్దబాదుగొల్పితిసార్య-భౌమవిరుద

గీమెటుల మెప్పించెదో నన్ను-నిలకమీద

రావుసింగమహీపాలు-ధీవికాలు

నిండుగొలుపున నెలకొని-యుండినపు

పరననద్దగ నికురుంబ- శౌరదాంబ॥

అని ముందుగా ప్రార్థించుకొని భయపడుచు వెళ్లిపట్టుల నాలనిచరిత్రచ
దివినవారికందటికినివిశదమేగదా ఈనర్వజ్ఞ భూపాలుడురచించినగ్రంథ
ములలో ముఖ్యమైనది సింగభూపాలీయమనుచమత్కారచంక్ర (అలం
కారకాశ్రయము). అయితే పూర్వులవిషయమయి పైన చెప్పిన యాశ
ములటుండగా, ప్రస్తుతపు ప్రభువులగు శ్రీరాజగోపాల కృష్ణయార్యచే
ద్రులవారియందు, తమపూర్వులకుగల విద్యదారణ విద్యదాక్షిణ్య
స్వయంవిద్యత్వములను గుణములు గలనో లేవో విచారించవలసియు
న్నది. ఈ ప్రభువువారిదర్శనము నాకులభింపక పూర్వమే వీరియాచా
ర్యాతిశయములు తమపూర్వుల గుణాతిశయములకు వన్నెదెచ్చునని
గాని యిసుమంతయుఁ దీసిపోవునవికావని నేను నిశ్చయించితిని. పులి
జాతిలో పులిపిల్లపుట్టునుగాని లేడిపిల్లపుట్టునా? ఆకాశమందలి నక్షత్ర
ములను భూమియందలి యిసుకరేణువులనైన లెక్కింపవచ్చును గాని
వీరినుగుణ సంపత్తిని లెక్కించుటకు శక్యముకాదు. ఇదియతిశయోక్తి
కాదు. శేవలమునిజము. ఒక్కనిదర్శనముచూడును. ప్రకృతమున మనదే

శ్రీమందున్న జమిందారుల ననేకులను మనమెరిగియున్నారము చూచి
యునున్నాము, వారివారి యాదాయములును వారివారి వేషభాష
లును వారివారి యాచార్యాశయములును వారివారి యాచారసం
ప్రతియు వేటువేటప్రాయనక్కర లేదు. సర్వజనవిదితములే అందరునవీ
నాచారపరాయణులే గాని పూర్వాచారపరీణులు లేరుగదా ప్రస్తు
తపు నాగరికతయొక్క ధర్మమెట్టిదోచూడుడు. చదువు పాములు లేని
మూర్ఖుడగు దారిబోవుకూలివాడైనను సోదాబుడ్డితాగువాడేగదా. ఆ
ట్టిస్థితిలో ఆగర్భశ్రీమంతులు నాండ్లయభాషాపాఠంగదులు నగు నవనా
గికులమాట చెప్పనేల. ప్రస్తుతము పంచాశద్వర్తతవయోవస్థయొ
దుండి హూణభాషాసమాన పాండిత్యమును గలిగి నవనాగికులతో న
దాయేదోయొకవిధముగా సంగదోషముకూడా కలిగియున్న యీమ
హారాజావారికి తమబాల్యదారభ్య నేటికి సోదాబుడ్డితన్నమాటయే
చెవినివడకూడదట. ఇకవీరిసుగుణసంప్రతివేట చెప్పవలెనా వీరివిదత్త్వ
మును రసగ్రహణ పరీణత్యమునుగూర్చి కొంత చర్చింపవలసియున్నది.
అడవియుసిరికాయయు సముద్రపుటువ్వును మనయింటిలో గలుసుకొని
యూరగాయయై మనయుదరములోనికిఁబోయినానందముకలిగించునటు
ల రాజులు మహారాజులునగు జమిందార్లకు పుట్టిల్లగు విశాఖపట్నంజి
ల్లాకాపురస్తుడనగునేను బమ్మెరపోతనామాత్యునివంటి యసాధారణసా
మర్థ్యములేనివాడనైనను, అతనివలెనరస్తుతిపరాఙ్ముఖత్వము గొంతవర
కుఁబరిపాలించుకొనుచుండి నా నివాసపుణ్యంగాక మఱి మూడుజిల్లాల
కుపైగానున్న నెల్లూరుజిల్లాలోని యీ వెంకటగిరికివచ్చి యీప్రభుత్వ
వారి గుణాతిశయములకుమెచ్చి వీరినిశ్లాఘింపగడఁగుటయే వీరిసుగుణ
సంప్రతి విద్యదారణాది గుణగ్రహణపరీణత్యమునకు ప్రబలనిదర్శనము
వీరియాచార్యాశయములను నేను వేటువేటుగా ప్రాయసలెనన్నచో
నేండ్లును పూండ్లును చాలవు. ఈవిషయములో నాకలంకార కాస్త్ర

ములోని యొకయలంకారము స్ఫురణకు వచ్చుచున్నది. అదియేదీయని అప్రస్తుతవస్తు ప్రశంసాలంకారము. అనగా ఒకవస్తువుయొక్క గుణము చెప్పవలసినవచ్చినపుడు ప్రస్తుతమగు నావస్తువునువిడిచి యప్రస్తుతమగు మఱియొకవస్తువునుగూర్చి విస్తరించిచెప్పుచు ప్రస్తుతవస్తువుయొక్క గుణమును గనవరచుట. ఇప్పుడుచదువరులందరునువిని చదివి యానందించెడియు మహాదార్యాది గుణవ్రతిపాదకమునగు మహారాజావారి చరిత్రమటుంచి చదువరులకు విననుచదువను విసువుగలుగజేయునదియు అనవసరమగునదియు నిర్దిష్ట ప్రతిపాదకమునగు నా మందభాగ్యుని చరిత్రమువెల్లడిచేయుచు తద్వారా శ్రీమహారాజావారి యపూర్వాదార్యాది సుగుణముల లోకవిదితములు చేయదలచితిని గనుక ఓచదువరులారా, కించిత్తు కాలవిశంబమగునని యోచక సావకాశముగా నిందుక్రింద సాధ్యమగునంతకు ప్రముఖ వ్రాయబడిన మదీయ చరిత్రసంతముగాచదివి అందు శ్రీవారి యాదార్యాదికయములను గ్రహించి యానందింపుడు. అదిచదివిన మీకు వీరిచరిత్రమువ్రాయుటకు నాకే కాదెవ్వరికిని శక్యముకాదన్న సంగతివిశదముకాగలదు.

నాదివిశౌఖ్యపట్లము శాశ్వరస్థలము మాయంటిపేరు పూడిపెద్ది వారు నాపేరులింగమూర్తిపంతులు (వ్యావహారికనామము) సోమేశ్వర శర్మ (సంధ్యావందన ప్రవరనామము) భారవ్యాజనగోత్రము శోనసీమ ప్రావిడులము అంగ్లేయభాషలో ననేకపరిశ్రమచ్యాయ గవర్నమెంటు సాట్లు ఆరుకారీసము యిన్ స్పెక్టరుగా పది సం॥రము టుద్యోగముజేసి కాలవశమున దానికి విఘాతమురాగా యితరవ్యాపకమున కాలక్షేపము చేయుచున్నవాడను. వ్యాపారసంబంధమున ఇండియా, బర్మా, సిలోను దేశము లామాలాగ్రహముగాదిరిగి ఆదేశముల విశేషములు జనుల దేశ భాషలుఆచారములు తెలుడలగునవి బాగుగా నెఱుగదును. శ్లో॥ “యస్తు

పర్యటితేడేశాన్ యస్తు సేవేతపండితాన్ తస్యవిస్తారితా బుద్ధిస్థైర్యబిందు
రివాంధసే” అన్నటుల నాకువిశేషముగాబుద్ధి కలుగకపోయినను లోక
జ్ఞానము చాలామట్టుకు తెలిసినది. నాకు వివాహముకాకమునుపే పదు
నాఱుగు సంవత్సరములు వయస్సునం దప్రయత్నముగా నాయంజే
యొకపుత్రి యుద్భవించినది. అబిడ్డపేరుభయభాషానహాజకవిత అవి
వాహితకన్యక తన్నునేబోపింపకకున్నను తనంతన తానేవృద్ధియగుచు
నన్ను విడువక వయసునగన్న బిడ్డలుగాని వయసునఁగూడఁజెట్టిన ధనము
గాని వాఁడ్యమునఁ బనికివచ్చునన్నటుల నాకవితాకన్యక యిప్పటికిము
ప్పదివారుగు సంఠములప్రాయముగలఁజై శ్లో! “అషోడశాదృవేచ్ఛాలా
తగుణేత్రింశ కామతా పంచపంచాశ కాప్రథాధవేద్యృద్ధా తతఃపరం”
అన్న శాస్త్రప్రకారము ప్రాథమ్యమున నడుగుపెట్టి శ్లో! ఫలమూలాది
భిర్బాలా తగుణేత్రియోగతః ప్రేమదానాదిభిః ప్రథావృద్ధాచదృశతా
డనాత్ || అన్నటుల తనయం దవ్యాజ ప్రేమమును అనన్యసాధారణ
దాత్సత్వమును గనవరుచుచున్న శ్రీమహారాజా శ్రీవెలుగోటి శ్రీరాజ
గోపాలకృష్ణయోచేంద్రులవారినివరించి పండితంమన్యమానులును రసి
కాగగణ్యులునగువారిని తాను తనియింపఁజాలకున్నను దీనాలాపము
లచే దనియందు వారియనుగ్రహమును సంపాదించి తనజనకుడనగు
నాకువయసునఁ గూడఁజెట్టిన ధనములేకున్నను బాల్యమునఁబుట్టిన
కన్యతానుగనుక యిప్పుడు ప్రాథదశయందున్నతాను వార్ధిక దశయం
దున్న నన్ను బోపించుటకు గడఁగినది.

“ఉ! భూపతిఃసంపితీమగడు- భూరిభుజంగము చేతఁజచ్చెదా
నాపదఁజెందియిట్టు లుద-యార్కుని పట్టముఁజేరి వేళ్ళనై
సాకుముగట్టుకొంటిఁదన-పట్టివిటుండని చెట్టఁబట్టి సం
తాకుచునొంది యగ్గిఁబడి-దగ్ధముగాకిటు గొల్లభామనై
యీపనికొప్పుకొంటి నృప-తీవగ పేటికి చల్లచిందినన్” ||

అని చల్లకుండ నెత్తిబెట్టుకొనిపోవుచున్న గొల్లభామ ప్రమాదవశమున
 తక్రఘటము భిన్నమయికారిపోయిన మజ్జిగనుచూచి మందహాసముచే
 యుటచూచి పట్నపురాశేలనవ్వెదవని యడిగినప్రశ్నకు జెప్పినయత్త
 రమురీతిని ఆరంభమునుంచి నేటివరకు నాయుదంతమంతయు వ్రాసిన
 నదియొక భారతమగునుగాన నదిమాని నాకవితాకన్య శ్రీప్రభువువా
 రిని వరించిన వందర్శముచూత్రము వ్రాసెదను. ఉద్యోగముచేసిన దిన
 ములలో ననేకమంది యూరోపీయ నాఫీసర్లను మెప్పించి వారివల్ల
 ననేక బహుమానములనుపొంది యామధ్య చెన్నపట్టం రివిన్యూబోర్డు
 ఆఫీసులో నవరేటురివిన్యూసెక్రటరీగానుండి ప్రస్తుతము నాగపట్టండివి
 ఐను అసిష్టంటుకమిషనరుగానున్న “R. G. A. Thompson” పొర
 గారివల్ల “A man of extraordinary genius” అసాధారణప్రజ్ఞగల
 నాడనికీతాబునుపొంది కవితావిషయములో శుద్ధాంధ్రవిరోధ్యనిర్వచ
 నకుశచరిత్రాద్యనేకాధ్ర గ్రంథకర్తయగు మచ్చ వెంటకవిగారివలన
 పల్లాకిమిడి రాజనధలోను రీడింగురూములోను నిజగురువుగాఁబరిగణిం
 పఁబడి కవిగురువను బిరుదును, శ్రీవిరూపాక్షవీరాధికారులగు శ్రీకంక
 రాచార్యస్వాములవారివలన అపరకాళీవాసాను బిరుదును, మదీయా
 గమశాస్త్రోపాధ్యాయులును శ్రీకామేశ్వరీపురుషావతారులునగు శ్రీకట్టి
 కామేశ్వరశాస్త్రిగారివలన సమస్తాగమ సర్వతంత్రస్వతంత్రుడను బి
 రుదునుపొంది, బహుజనపోషకత్వమున జీవించుచుండిన నేను సుమారు
 రెండు సంవత్సరములనుంచి హరిశ్చంద్రనలయుధిష్ఠిరాదులవలె విధిప్రాపి
 తములగుకొన్ని యిదుములకు లోనయినవాడనయి తుఫానుదెబ్బతిని
 మహానమ ద్రహానమ నుగుచున్న యోడకు ద్వీపమువలె నాకెవ్వరేడుగ
 డ కాగలరని విచారించునమయమున నిప్పటిరాజులను మహారాజులను
 వరికించి వారివారియందుగల గుణగుణములందలపోసి తనమదికెవ్వ
 రును నచ్చనందున సమస్త వద్దులతాజాలాలవాఁతును అన్వర్థ

రాజగోపాలుడు* (రాజ + గో + పాల) నగు శ్రీరాజగోపాల మహా ప్రభువువారి గుణాతిశయములకు మెచ్చి వారిని తాను స్వయంవరింతు నని నాకవితాకన్య నాకు ధైర్యముకలిగించి యాదిగువవివరించిన రీతిని వారిలోముచ్చటింపఁగడఁగినది శరణాగతరక్షణము తాజలకు నై సర్గిక ముగనుకను శరణన్నవానిని రాజ తప్పకఁజూచు నను ధైర్యముతో శరణార్థులు ముందు గారాజులయొద్ద శరణు అని పారివల్ల సభయప్ర దానముగొని పిమ్మట తమకూపద నివేదించును. అర్జునునియొద్ద గ యుడు శరణుఁజొచ్చినవిధంబిట్టిదేగవా, అట్లనే నేనొక పెనుభూతము చే బాధింపఁబడుచుండి భూతనాథుడగు భేతాళునిసరికి యదేపరుతో వెలసిన శ్రీభేతాళనాయనివారు వీరికివంకకర్తలు గనుక నాభూతభయ విముక్తికై తద్భయవిమోచకులగు వీరినిశరణుఁజొచ్చి తొలుపొల్తు శరణాగతాప్తకమున విన్నవించితిని.

శ ర ణా గ తా ప్త క ము.

అనుష్టుప్శ్లోకములు.

౧ శ్రీవేంకటగిరిభ్యంత పూజ్యరాజ్యప్రతిష్ఠితరాజగోపాలయాచేంద్రత్రాహిణాం శరణాగతం । ౨. గోపాలకృష్ణజీవన్య గోపాలన సమాశ్రయ! గోపాలకృష్ణ యాచేంద్రత్రాహిణాం శరణాగతం । 3. రాజగోపాలకృష్ణాఖ్య యాచేంద్రబిరుదప్రభ । మహారాజకృపాసింధోత్రా । ౪. కృష్ణాంఘ్రిపూజనేఽసహ్య కృష్ణాంఘ్రిదన్వయసీరజ! కృష్ణయాచేంద్ర భూమిాండ్రత్రా : ౫. గోవిందకృష్ణయాచేంద్ర తాతగోవింది

* రాజ = (ఇతి) రాజులను గోచుగోవులను (గోశబ్దము వ్యవర్థవర్ణాయమును గలదు) పాల = పాలించువాడు, అనగా గోపాలకుడు గోవులపెట్టు మంచిద్రోవలకు త్రివృచుండుతో అట్లేతమ నుగుణసంపత్తిచే నితరరాజులకుమంచిపార్లము కనకరచుచున్నవారనుట.

తానుగ. గోబృండ్లపిండకృష్ణోద త్రా॥ ౬. *రత్నదీపాయమానశ్రీ
 వెలుగోటికులాస్వయే* రాజగోపాలరాంజేంద్ర త్రా॥ ౭. వందారుజన
 సందోహ శ్రీతానాంసురభూమహా । రాజాధిరాజతిలక త్రా॥ ౮. గో
 పాలాంశ సముద్భూతః గోపాలనసమక్షమ । గోపాలనామవిఖ్యాత
 త్రాహిమాం శరణాగతం ।

పూడిపెద్దస్వయేజాతం । లింగమూర్త్యవనీసురం,
 రాజగోపాలయాచేంద్ర । త్రాహిమాంశరణాగతం.

* రత్నదీపమంత్రేపాద్య ద్వయం దుగ్ధవాంఛా ।

ప్రతి.

శ్లో॥ మహారాజశ్రీమత్ భువన విచర చ్ఛారుయశసా విరాజ న్నానా
 దిక్ ద్విపనికర దంతా మల రుచే । భువి శ్రీ వెల్గోట్ట స్వయ ముడిత గో
 పాల ఘృణాయా భవద్వీచం మహ్యం జలనిధి నిమజ్జ తరణయే ॥ ౧ ॥

శ్లో॥ దివాభీతా భీతా స్త్వదసమ సగర్వాం ప్రతిదినం కులే జాతా
 జాతా స్సకల మగుణాంచ జ్ఞనగణేగుణానీతా నీతా స్వయ మిహ భ
 వద్దర్శన ధియా ప్రభో గోపాల త్వం యది వససి రాజత్ స్వభవనే ॥ ౨ ॥

శ్లో॥ విద్యద్రాజశిఖామణే తవయశః కాంతా స్వయం బ్రామణి
 శైవా లాలక నైల్యద్వప్తి వశేనో గంగాంచ వాణీ మాసా స్వచ్ఛాత్మ
 య సువ్రష్ట శాత్రగరిమా రోదోంతరాకైవిశం వ్యాప్త్యా సంచరతి
 క్రమేణ బహుభా గోపాలకృష్ణాభిధా ॥ 3 ॥

శ్లో॥ శృత్వా జనం తవ గుణ గణే మ్యాత్మనో యాచశేష్టా దాధి
 కృత్వం నయన యుగళా ద్వీక్షితం శక్తి హీనః । త్వా మింద్ర స్సః కిలన
 తపసా నేత్రసాహస్ర మచిరా ల్లభ్యా భతి ప్రమోదితహృదా రాజగో
 పాలభూప ॥ ౪ ॥

శ్లో॥ కన్యాయం తరుణి ప్రియే శృణు మహిపాలాగ్రణీ హృతలే భాతి
శ్రీవెలుగోటి వంశజలధౌ రాకానుభాదీధితిః । యాచేంద్రః కరుణాంబురా
శిరధికో గోపాలకృష్ణాహ్వాయ । నన్యస్య స్వచ్ఛ యశస్సతీతి పతతం
జల్పంతి నాకే ప్రేయః ॥ గ॥

కవిజనసామాన్యసీసవంచకస్తుతి.

సీ॥ శ్రీమదశేషవిశేషవిద్యావిగా జత్పండితశ్రేణిపరసదనర । బ
హురాజ్యభారనిర్వాహజ్ఞాక్షీణ మతిభుజబలయుత మంత్రులమర
చిత్రగుప్తసమాన చిత్రవిచిత్రలే శివసుప్రసిద్ధలేఖకులుదనర । కాంచనర
త్నవికాసహాసితవజ్ర పీఠాంచనరత్న పీఠదనర । పండితాగ్రణిధారణీపాల
భునుకు । నగుచుఁ బేరొలగంబుండు నవవిభుకు । భవ్యవెలుగోటిరాజగో
పాలకృష్ణ, నామయాచేంద్రబిరుదరాశ్చౌళికిచుతి॥

సీ॥ విష్ణ్వంశచేధాత్రివెలయుచు భూమిశుకనుటకుసాక్షిమీయా
హ్వాయంబు । ప్రజలనుప్రజలట్లపాలించును యెకిమీ దనుటకుసాక్షిమీ
యాదరణము । భోగ దేవేంద్రుడు భూమిమానవనాథు దనుటకుసాక్షిమీ
హయగజాళి । సర్వస్వతంత్రుడు సర్వంసహాభర్త యనుటకుసాక్షిమీ
యాజ్ఞలేఖ । అర్థిజనకల్పవృక్షముస్థాపూడు । భూమిననుటకుసాక్షిమీ భూరి
దాన । బహుత, వెలుగోటిరాజగోపాలకృష్ణ । నామయాచేంద్ర బిరుదరా
శ్చౌళినిజము॥ ౨॥

సీ॥ కృష్ణరాయలులేనికీమతొలగఁజేయ గృష్ణాహ్వాయప్రభవిష్ణు
డగుచు । సారంగధరుతండ్రిసనినలోపముఁదీర్చ రాజశబ్దముగూడ నోజ
చాల్చి । విక్రమాంకుడులేనివెలితివూర్తిదాన విక్రమ శీలనవకముడ
యి । యాచకామరభూరుమాప్రదానమునూప యాచేంద్రబిరుదవిఖ్యాతి
నొంది । కవులఁబండితులనునటగాయకులను । తగినీతివికార వైద్యతుల
జేసి । భవ్యవెలుగోటి రాజగోపాలకృష్ణ । నామయాచేంద్రబిరుదరా
శ్చౌళియొప్పు॥ ౩॥

సీ! రాజత్వమన్నది రాజల్లుమీయంద జైవాత్మకత్వంబు సాక్షి గాగ | రాజత్వమన్నది రాజల్లుమీయంద సామ్రాజ్యగరిమంబు సాక్షి గాగ | రాజత్వమన్నది రాజల్లుమీయంద సాందర్యదేహంబు సాక్షి గాగ | *రాజత్వమన్నది రాజల్లుమీయంద సకలాధఃసంసిద్ధి సాక్షి గాగ | రాజరాజ మహారాజ రాజవిభవ | రాజరాజాయిత్రశ్రీవి రాజర భవ | భవ్యవెలుగోటి రాజగోపాలకృష్ణ | నామయాచేంద్రబిరుదరా శ్చారియభవర |

సీ | గోపాలకృష్ణుడే గోపాలకృష్ణుడ న్నూపాలవద్యుడై భువి జనింది | గోపాలుడరీతి గోపాలనముసేసి గోవులఁగాపాడు కొనుచునుండు | పాపాలుతాపాలు వడయకుండగనట్లు పురవాసులకువస్తు వులన మృద్ధిఁ దాఁబాలుపాలుగా దయచేసియేపార వారియొగక్షేమవార్త లెఱిగి | ప్రజలఁబాలించుచునుగడుఁ బ్రజలుచున్న | రాజబోలెడి రాజక రాడనుచుడు | భవ్యవెలుగోటి రాజగోపాలకృష్ణ | నామయాచేంద్రబిరుదరాశ్చారిఁబ్రజలుగ |

కవికిని కంపాలికిని సీపముమెత్తనగనుక యివికవిజనసామాన్య సీపములై నవి.

తుంచరత్నములు

ఉ | శ్రీలలనామనోవిపుల సీమవిహార మదాంధరైత్య ని
హృలనకార భూభర నమద్ధరజైకగుణప్రదాక రా
ధాలవసేందుమండలసుధారసతృప్తచకోర రాజగో
పాలమహామహీశు ననసాయమస్థితినిమన్వమిదయగ |

ర+అ+జత్వము. ర=రత్న (రఃపుమాకపాదకే...నాశార్థరత్నమాల) అ=కారణమగాగల (అకాశోబ్రహ్మ...గౌరవేతిపురహిత...రత్నమాల) జత్వము=పుట్టాత్మ. శ్రీమిచ్చేధుకాకనాత్ అని అగ్నిదేవుడైకత్వ్య (సకలాధఃసంసిద్ధి) ప్రదాత.

ఉ॥ శ్రీపాలితభక్తజాలు డరి భంజనశీలుకు దుష్ట్రీణసుహృ
ల్లోలుడు గోపికాధరవి లబ్ధమనోంధ సర్వకాలుడా
బాలమహేంద్రజాలుడిల వర్ధిలగా వెలుగోటిరాజగో
పాల మహామహీశు నన పాయసుఖస్థితి జేయుగావుతన్ ।

ఉ॥ శూలిహితుం డనారతవి శుద్ధమనస్కరతుండు కామినీ
జాలయుతుండు పార్ధరథ సారధికత్వనిజప్రవర్తనా
మూలగుణాన్వితుండు కను మూయక శ్రీవేలుగోటిరాజగో
పాల మహామహీశు నన పాయసుఖస్థితి గాచుగావుతన్ ।

ఉ॥ లాలితగోపికాధరవి లాసమదాలనమంజుగత్రలీ
లాలనదంబురాసముఖ లంపటకేళివిహారకృత్య జం
బాలభవాభిమగ్నకిత వన్నరూడీ వెలుగోటిరాజగో
పాల మహామహీశు నన పాయసుఖస్థితినుంచుగావుతన్ ।

ఉ॥ మూలవిరాట్స్వరూపుడు ము ముత్తుబనేక్షణవీక్షణాను కూ
లాలయితస్వకోటిజల జాప్తపరావర సర్వపూర్ణతే
జో లనదాత్మేదీప్తుడువ సుంధరశ్రీవేలుగోటిరాజగో
పాలమహామహీశు నన పాయసుఖస్థితిఁదన్నుగావుతన్ ॥

ఉ॥ నాలుగుమోములాతని ఘనంబగుజాతని పూడిపెద్దయన్
చాలవిశాలవంశమున జన్మమునొందిన లింగమూర్తివన్
నోలినిజాశ్రితాధము న హేమాయన శ్రీవేలుగోటి రాజగో
పాలమహామహీశు డన పాయసుఖస్థితినుంచు గావుతన్ ॥

మత్తైభవృత్తకందగర్భసేసము.

వరమణీయాశ్చశుభప్రదాభరణసం రాజతనూసుందరాజితార
సుకనునియత్రయ శోవిరాజితకకుపీ కాంతాహాభూషాధికామహాత్మ
నిజముఖంభోరుహ నిర్గతామృతవచ స్సంగీప్తవిద్యావ్రతంసకాన
రసమహీనిర్జర రాజనోషకగుణో త్సహార్థికావప్ర దావినోది

గీ॥ విమలగుణధీర ముఖజిత హిమకర వన
 దుష్టజంతుహింసక బుధ తుష్టిమహిత
 శారి గజహయశుభమహీ శాంతలనద
 మల బహువిధచిహ్న నిరా మయశరీర॥

ఎఱుక ॥ ఈసీసపద్యములో పెద్దపాదములు నాలుగింటిలోను మొదటి యక్షర మొకటియు తుదియక్షరములు మూడునువిడిచిచదివిన మత్తేభ వృత్తమగును. గీతపద్యములో చిట్టచివరనున్న యేడక్షరములు విడిచి కంద పద్యగణ వగునను చదువుకొనిన కందపద్య మగును. ఈపద్య మిదివరకు నేనొనర్చిన “శ్రీసువర్చలాపగణయ” మనుపద్యమహాకావ్య మందలి శ్రీరామమూర్తికి సంబుద్ధులతోనున్న యాశ్వాసాంతపద్యము కొంచెముమార్పుతోతీసుకొన్నాను. “నావిష్ణుః పృథీవీపతిః” అని వీరును తదంతసంభూతులుగనుకనే యీపద్యముపనికివచ్చినది.

శకట (రథ) బంధము.

క॥ శ్రీదా గోపాలకపాదాదిమగురులక్ష్మ్య శ్రీస-హయా శుభకృ
 న్మోదాధ్య విగతతృప్త్య : ప్రాదుర్భావ ప్రియా స-హయ చేంద్రేంద్రా॥
 ఎఱుక॥ ఈబంధవ్యూహ చక్రమువేసి దాని యిరుసులోని అక్షరములు చదువుకొనిన “శ్రీ గోపాలకృష్ణయాచేంద్ర” అని వ్రథువువారిపేరు వచ్చును.

వర్గపంచకరహితము.

ఉత్సాహ॥ సారసారి సారహీర- సారహయ యశోవిశా
 లా రసాస్వసారరాస్య- లాలసా రిసాహసా
 హారహీర సారరైన- హయ లాయయాహయా
 శౌరిసారసాహ్వయా సు-సారశౌర్యయాశ్రయా ।

ఎఱుక॥ ఈపద్యములో కచటతవ లైదువర్గులయొక్క 25 అక్షరము లునులేవు. శౌరిసాహ్వయ అనునదేవ్రథువువారిపేరు. పద్యమునకున్న

నియమముచే సంతకన్న నృప్తముగానిముడదు అర్థము సుఅభముగానే
యున్నది గాన ప్రాయశేషము

నేను 10-1-1913 తేది సాయంకాలమున వెంకటగిరికివెళ్లి 11 తే
దిని పైశ్లోకములు పద్యములును హైస్కూలు టీచరగు అనిపిండి శ్రీరా
మమూర్తిపంతులు గారింట వ్రాసితిని. అప్రయత్నకృతములో సప్రయత్న
కృతములో అయినకే జేతును

ఇట్లురచించిన శ్లోకములును పద్యములును శ్రీప్రభువువారికి దాఖ
లుచేసుకొనుచు వారిదర్శనమునే నేను గోరితినిగాని సద్యోద్రవ్య బహు
మానమును కోరలేదు. అప్పటి సమయసందర్భములనుపట్టి నాకుదర్శ
నమిచ్చి నాతోనావకాశముగా ప్రవంగించుటకు ప్రభువువారికవకాశము
లేక కాబోలు నాకు పోడశోత్తర శతార్థపారిలోషిక మొసంగిరి. ఆహా
యేమి వీరియూదార్యము సాధారణముగా రాజులయొద్దకు బోవువారు
సదరు రాజులకో వారి దివానులకో వారివారిమిత్రులవలన సిఫార్సులను
గొనిపోయిజగాని తగినసత్తానము పొందలేరన్నస్థితిలోకేవలము అకృతవ
రిచయుడను అనానుభేముడనగు నేను యేమైనానుగు వెట్టి మొట్టి పద్య
ములను వాసిపంపినంతమాత్రమున సంతఘనముగా గారవించిరో చూ
చును భాషాపోషకులని పేరుపొంది యొకసంఘమువారికి పదివేలరూ
పాయాలు తృప్తపాయముగానిచ్చిన మహానుభావులువీరేకదా నేనాపా
రితోషికమునకు సంతసించి కార్యాంతరమువైని నెల్లూరులోనుండగా
నొకదినమున హరిహర తారతమ్యశోభితులను రెంటిని ముద్రించుట
వలన ద్రవ్యము స్వల్పమైనను ఖ్యాతివిశేషముగా గలుగునుగనుక వా
టిని ముద్రించిన ఖ్యాతిఁబొందుటకు తగినవార్షికభువువాకే యనితలచి
యొక్రిందిచంపకమాలికాయాపమున విజ్ఞాపనమునంపుకొంటిని.

సంబుద్ధి.

కా॥ శ్రీలక్ష్మీశక్యపాకటాక్షకలిత-శ్రీరాజగోపాల నా
నాలంకారవిభూషితాంగవిలస-న్నారీకరాందోళనో
ల్లీలాకల్పితచామరొజ్జితమరు-ద్విక్షేపకించిచ్చులత్
భూలక్ష్మీదికరాజలక్ష్మణగణీ-భూపాలచూడామణీ॥

విజ్ఞాపనము.

- చ॥ ప్రభువరలోకమందుఁగల-వైష్ణవశైవవృధజ్జితస్థులెం
దుభయులునేకభావులయి-యొప్పెడివారలయందు భేదవా
గ్విభవత నక్కుఁజొళివును-విష్ణునికన్నను విష్ణుడెక్కుడౌ
నభవునికన్న సంచుకల-హప్రియులై తమలోనఁదాము శ్రో
- 5 త్రభరములై నవాదములు-రచ్చులనిచ్చులఁజేసి పక్షపా
తిభయములేక నేటికిని-తత్పరతన్ శివనిందవైష్ణవుల
రభసతవిష్ణునిదనుక-రంబుగఁజైవులు నేయుచుందు రి
ట్లుభయులకుంబరస్పరము-నొక్కటఁబోరుచెలంగుచుండఁ దొ
ల్లి భవమునొంది వైష్ణవకు-లీనుడొకం దలకంచియందు న
- 10 న్నిభుడయినాఁబయూర్తిక వ-నింగలయప్పటికైఎవైష్ణవ
ప్రభవులఁబిల్చి వారలస-భాదగనడ్గను నూఱుప్రశ్నలా
యభవునిహెచ్చుఁజూపుచు న-వన్నియునాకులభింప వానినేఁ
బ్రభవితసౌమ్యబుద్ధినిఁబ-రామరికంబరికించి వానికిం
బ్రభగలయాంధ్రపద్యముల-వ్రాసి యదేవిధి వైష్ణవాళికిన్
- 15 శుభదములై నవన్నియగు-శ్లోకములన్ రచించి సర్వతా
ట్యభలను గాని పండితుల-సన్నిధిఁగాని రవంతయైన దో
వభయముఁదక్కి యాంధ్రమునఁజక్కనిపద్యములల్లియుంచినా
డ భవదనూనశోధనకొ-డంబడఁగానవియోపునన్న ధీ
ప్రభ నొకకొన్ని స్పష్టముగ-వ్రాసి భవత్సముఖంబుఁజేర గా

- 20 సభయత భక్తితోడుతను-సద్వివేచనము-
యిభరిత చంద్రమాత్రిక వ-వీశ్వర కల్ప హిమగ్రద్ వాక్ సుర
ప్రభుహయ జాహ్నువీ భుజగ-రా ద్రజతాచల దేవదంశి సం
ది భువనకర్తృవాహన ఘ-సిక్తచంద్ర తుషారరాశి స
న్నిభయత తావకీనమగు- నేక్షమయింబరికించి సూరిన
- 25 ల్లభులపరీక్షిచ్చి యవి-లక్షణవంతములై సుమంబుసా
రభమునవన్నె కెక్కి భ్రమ-గప్రమదప్రదమైనరీతి యు
క్తిభృతనాప్సచున్ మఱియు-దీర్ఘరసాభియుతంబులై న వా
నిభువిని సర్వదాప్రథిత-నిర్భగపద్ధతిఁ దేవరిల్ల ము
ద్రభృతికిన్వల్పవిత్తముయ-ధాన్యముగానరిచావుఁ గావునన్
- 30 ద్విభువనముల్ త్వదీయమగు-దివ్యయశోజ్జ్వలితంబులై కిమి
సభములభూమియందుఁగల-వారునులింపఁగ నైవవైష్ణవ
ప్రభవులువారివారికిన-వారితహర్షముపెంపునొందఁ తత్
సుభృతమతానుసారమతి-తోఁబరియించుకొనంగ స్సా
ర్థభవులు వానివీనినిన-రాసరిణాచియభేదభావత
- 35 శృభపరివర్తనంబును-జోద్యపుఁదీరుననచ్చొనర్చి యా
యభయమతాలవారలకు-నోలిముదంబుఘటించవేడెదన్!

ఈయర్థి 6- 4- 1918-వ తేదిని నల్లూరునుంచి పోస్టుద్వారా పం
పుకొనఁబడినది.

పిమ్మట నల్లూరులో నేనుచేయుచున్న యితరప్రయత్నమునకు
మ॥ రా॥ రా॥ తిరుగుడిపాటి వెంకటాచలంపంతులుగారు మిగులతోడై
యదినిజేయుటకు వారియావచ్చుక్తిని వినియోగపర్చినను కొనసాగ
కున్నందున నొకరాత్రి మిగులవ్యసనమునొందినమనస్సుతో, "కా॥ ఆహా
మాకతి యెంతేసితివి" అని యారంభించి 70 చరణముల కార్దుల
మాలికతో ఇష్టదేవతానమస్కృతియొనర్చి తెల్లవారుజామున తత్పే

రణమున మరునా డీదిగువ మూలికాపూపమగు నర్జుని శ్రీప్రభువారి సము
ఖమునకుఁ బంపుకొంటిని.

విజ్ఞాపన శాస్త్రాలమాలిక.

- కా॥ నాకుంబుట్టిన యూర్విశాఖపురి యం- దంబాపునుద్యోగవుం
బ్రాకట్యులగు పేరుగన్నయది ప-ర్లాకిమ్మ గంజాము జి
ల్లా కంటిగబహుదేశముల్ నగరముల్-గ్రామంబులుగ నేర్పిరిగ
శ్లోకంబుల్ మఱివద్యముల్ నుడువనాం-ధుల్ నంస్కృతప్రాజ్ఞు
5 స్తాకప్రీతినిమెచ్చ వత్సరదశో-ద్యోగంబుసాల్పాముకా
రీకృష్ణంవుడిపాస్తుమెంటున గవ-ర్నెంటుర్విసుం జేసి వం
గైకప్రాక్తిట గాంగువట్టణమున-యానాముబెంగాల్ రెయిల్
వే కంప్నీ దొరలుల్లసిల్లగను పూ-వ్లింగాడిటల్ గా సమం
బా కాలంబటనుండి యంత కేరిసి-నాయీల్ జమాల్ కంపెసి
- 10 పేకబుల్ గనిసా హేబుంగని దుబాషీ గాఁ బ్రవేశించి వ
ర్దాకా పేకర్వర రావునాయునికి బర్-హంపూర్ శిఖాకోల్ మకాం
లేకాఖ్యం దన బావపేరిటను రెం-జేన్వోల్ డిపాజిట్టుగా
పైకం బేజనిసీలకుంగొనియ నె-ప్పాయింటుమెంటిచ్చి పె
న్నా కల్లోలిని తీరజుండుగలపెన్- గ్రామంబు నెల్లూరునం
- 15 బాకన్ మధ్యనాకోక్కయూర నొకయ-క్రద్రవ్యవంతున్ గ్రమ
ప్రాకారంబుగనిల్చి యిట్లు బహుళ-వ్యాపారముం జేసి బ
ర్మాకుంగ్రమ్మర రానుపోను మఱిను- ద్రాప్రాజధానిండిహ
లాకాకాడయొకంసు క్యాలికటు రెం-డానాగపట్నంబు య
ర్నా కూళంబును మూడునాలుగుగనం-దర్బానుసారంబు గా
- 20 రాకల్ పోకలకుగ సమస్తవిధమ-ర్యాదాను కూలప్రయా
గాకుంతస్థితిజైన ఖర్చులకుగా-నార్వేల్ కమిషన్ సహ
రూకల్ నక్షముటొంది చిల్లరముగ-కూరా ప్రితేగుండియెం

- త్రాకొంచెంబగు ద్రవ్యసాయమునకె-ఱొసిగ్గుతోనేటికి
 నాకైఁ జావఁగవచ్చినాడ విధికి- హలేదు కారుణ్యపుం
- 25 బాకం బెవ్వరినడలే నడిగిన- మావల్లఁగాదందు రీ
 లోకంబందు ధనాఘ్య లింతకును వా-ల్లుబ్ధి ధరంగాదు నా
 సాకల్యంపు దరిద్రదేవతయ వ-ర్స వారివారి స్వకీ
 యాకారంబున వద్దువద్దని రహ-స్యాతాపముల సెప్పి స్వ
 చ్ఛాకారపణ్యముఁదీర్చుకొంచు నిజ మా-త్సర్యంపుఁజేర్చింగ్యధో
- 30 ద్రేకంబుం గనపర్చుచున్న చివువో- ర్మికదానినేనోర్చెద
 మీకారుణ్యమొకేత గల్గినను ల-క్ష్మీపుత్రులర మీరు ల
 క్ష్మీకాంతామణి కక్కపుత్రుడనునేఁగించిత్తుదాదావుగా
 మీకు న్నాకును నిత్యమైతెలయుని-మ్మేలై ననంబంధ మీ
 యాకాంక్షన్ మిమువేడఁగన్ గలదుగా-హక్తాంతయున్ నాకుబల్
- 35 ఏకన్ మీదుకరావలంబనముగల్గె-దానినేనింకని
 ర్భీకత్వంబునఁబారఁదోలెదను కం-పింపన్ భయభాంతి యే
 లా? కన్నమ్మనువీడఁబుచ్చుటదిత-త్పానందురేమో సరే
 సాకన్ దానికి చేతఁగాదు మఱిసం-సారైవ్వరేనిం దయా
 లోకభూలసదీక్షణల్ నఱువఁదా-లోలోన మాన్పించు ని
- 40 ట్లీకాటిల్యముగల్గిమెల్లునది త-లైల్లెను దానిన్ వడిం
 బోకార్ప దగునీతియై నగదు నీ-ముల్లోకములై చ్చు దే
 వాకాంతల్ దగఁగొండముల్నుడువగా-హ, యిద్దతేతెంతు రెం
 లోకోపంబుననోర్తు కొక్కతెదయ- నూతేండ్లసాయంపుదం
 దోక ర్త య్యదిలచ్చియొక్క మఱియి-కొక్కర్తు ప్రాధత్వని
- 45 త్యాకిల్పస్థితినుండువాణి రిపురం-దాలోల్లఱిందానిదు
 ర్వాకులమీచెవిసాకనీకబహుమ-ర్యాదం బ్రసంగించు వా
 నీకత్యాణి మృదూక్తులనరసపుం-డెండంబునన్నిమి మ

- చోక వ్యాకులభావమువిని ఘృణా-శుంభశ్చ నమ్నార్తిగా
 శ్రీకందర్పసమానయాపవిభవా-శ్రేయస్కారాంభ భూ
- 60 లోకస్వర్గధరాధినాథ కృతవిద్లోభాచితానేకపు
 న్యాకీర్ణసిరకార్య నిర్మలయశో-దారా నన్య సర్వదా
 మీకలటం గనిపెట్టుచుండి దయలో-మేలేతలకై యర్థముం
 జేహూర్వ మిమువేడుచుంటినిపుడ-శీర్వాదపూర్వంబుగా
 భూకాంతుత్ శరణార్థిరక్షణగుణ-ప్రద్యద్విభూషుల్ గదా
- 55 లేకన్యూల్ ననుగావదక్షులెట నో-లిగ మీరలట్లపుట
 మీకుదాఖలుచేసుకొంటినికడిం-దిగమిక్కుటంబైనయా
 శాకాత్పిత్యముతోడమున్నమరభా-షానిర్మితంబైనను
 శ్లోకాంచ చ్చరణాగతాప్తకము నా-లోకించిరీరల్ దయా
 న్వాకారాయితపుణ్యమూర్తులరుని-త్యాకృష్టమత్సన్నిభా
- 60 నేకార్థజ్ఞవితానమూసతులరే-మేమోయభావంపుఘో
 షాకాత్పిత్యపుటుక్తులంచనకన్య-సామాన్యగానంచకో
 శ్రీకృష్ణాంశధరావతార కరుణ-ద్రిఘాతచేతోవిరా
 జీకంసాయిత మత్ప్రబాధకవిరించిప్రేషితార్తినివ
 త్తీకంజవ్రథవాన్వవాయజడదూ-రీభూతనంపద్విశే
- 65 'మైకప్రస్తుతనంజ్ఞితుండనయి హమా-ణానూనవాగ్ధాటితో
 నేకంబైన విలేఖనక్రమమునం-దేపారుసామర్థ్యసం
 భాకంఠస్థితశబ్దజాలవిలస-న్నపుణ్యముంగల్గియం
 గీకృత్యాహానునోరధక్రమవృధ-గ్విజ్ఞాపనం బాత్మవి
 ద్యాకాశల్యములోడఁజేసుకొనఁగ-బ్రాహ్మంబుకాదయ్యె దే
- 70 వాకందోయికెదెద్దపరిదువుగమి-యాస్థానమందించుక
 ప్రావీణ్యప్రతిపాదకాస్పదధిక-ప్రజ్ఞంబదర్శించు నో
 పాక్షం. బంతికునాయదృష్టమునదై-వంబులు క్రివారి హృ

- నైకాయస్థితిసప్పుడిప్పుడెవుడా-నందాత్మతా నిల్చి యెం
తోకొంతోధనసంప్రదానమునకు-ద్యుక్తింగలింగింప సం
- 75 ఖ్యాతత్వంబున సార్థవజ్రభిధుర-ప్రఖ్యాతధారంబుగా
రూకల్ నాకునా సంగియంపిరిరి సం-శూడస్వకీయేంగిత
ప్రాకారాక్రమిదర్శనంబెలుగకే-నంతంత సంతోషి నై
పాకారిప్రతిపాదితప్రకృతిపు-ష్పవాతసంప్రీతి నెం
తోడుప్రప్రతిభాసమేతుడగు మా-య్యధముం డేగున
- 80 జ్ఞాకల్పదుగ్ధుదానభూషితకరా-యూహించి యింకొక్క మా
జ్ఞాకాల్పకవరీతకీర్తి యొక నూ-త్నభాయమానంబులై
యేకప్రాసప్రీత్యుత్తపాదములనెం-తేత క్తిన్ నొక్కమా
లాకారంబున విన్నవంబాకటి పో-ప్రాక్తిన్ కృతంగా భా
చ్ఛేకత్వంబు స్వయంకవిత్వమధురా-క్షేత్రకసారగ్రహా
85 చ్ఛాకత్వంబు నెఱిగినాడగనుక-దర్శనగుకంపించు ను
దేకత్వంబున నియ్యకొంటి-నిక న్నొలాహతాశకు
న్తోకాత్మక పర్వతాటవిక శా-స్థానాదిక కూర వా
రా కానుగ్యకటాక్షవీక్షణ సహ-ప్రాక్షయం పాభవా
నాకోర్కె-క మదినివ్వటిల్లు నద మం-దప్రాంకురత్పంస్థితి
- 90 మీకు వెల్లడిసేతునియ్యెడను కుం-భీభూతసంవత్సర
పాకంబై ననుచాలు దాన దగసం-పాదింకనేజాలునుక
శ్రీకాంతుడును బ్రహ్మదేవుడను స్వ-క్షేమల్ దివంబుక భువిక
శ్రీకంకుండు సువర్చలాహనుమయ్య-శ్రీసూర్యచంద్రుల్ సదా
లోకింతుడ సర్వవర్తనములక-లోకంబులో నెల్ల న
95 శ్రీకాశించెడువ్యాపహరికులు పా-టింతుడ న్నాథియ్య
దాకింకం దమరిచ్చునట్టి ఋణమొ-త్తంబుక సరాసర్లుగా
నాకు సా-భూచరాస్తు లడమా-నంబివ్వగాలేవు నా

- భీక ప్రస్ఫుట వేగసంకలిత వా-గ్గీలావిహః సైహికా
 మూకత్వాదిత గర్వ వర్జిత బృహత్-భూషానసాయాత్మవి
 100 ద్యాకాయంబును సత్యనిత్యతయునా-యాస్తుల్ గలుంగజనా
 నీకస్తుత్య పవిత్రవర్తనుడఁ జం-తింపంగ సత్పాత్రదా
 వైకాహుండ నపూర్వమైనఋణదా-నౌదార్యమున్ జూపిమి
 రాకంజాప్రసూధా మయాఖు లిరువుర్-హాసాక్షులైనిల్వ నా
 నా కాకుబ్ధజ ఘంటికా రవిత సం-తాన ప్రదానోపను
 105 శ్లోకవ్యాప్తినిఁ బొందవేడెదను ని-ర్లోభాయమానప్రభూ
 లోకాతీత విచిత్రరూప ఋణమీ-లోకంబునందెన్వ రీ
 నాకుం జాలుదు రీరుదక్క నది దా-నప్రాప్తిమిం చీరజ్ఞ
 నాకంకార్పితమై యెసంగునొక పా-నర్దేయకర్ణాతిభా
 సైకంబంచును నేదలచవలెగా-నాదిత్యతాభాసనం
 110 శ్లీకంబియ్యదిపూర్తిచేసిననుర-క్షింపంగబ్రాధిం చెదన్
 నాకాదున్నతగోపురప్రతీకాం-తతైస్సధనంవృత్సుర్
 త్పాకార ప్రతిభా ధగధగిత స-ద్రాణ్యుందిర స్థేదిరా
 వేశాత్మీయ గుణావలంబన తనూ-శృంగారభృంగాలకా
 లీకుర్వాణ సృపాంకదాన్యకృతి వం-లీనాంగ వెగ్గోటిం
 115 శాకూపాకనుధాకరోదయమహీ-కా రాజగోపాల కృ
 స్థాకంజాతయుగార్చనోత్సుకసుధీ-యాచేంద్రభూపాల ది
 వ్యాకీర్ణాత్మయశోనిశాల కవికా-వ్యక్త్రోత్రభూషా ర్థిన
 న్నాకానోకహ భోజరాయలటులుం-డన్నేటికీమీరుత
 ద్రాకాపూర్ణసుధాంశకీర్తులు మ-ద్భాగ్యంబునంగంటిమి
 120 మృకాలంబునవారిలిచ్చిరటయొ-క్కలక్షయొక్కొక్కఁ
 శ్లోకాంతర్గత సర్వవర్ణములకుఁ-నూర్వర్చి లైకైకప
 వ్యాకుప్రస్తుతులఁ న్యయంగహణశ-క్త్యక్షిణదతుల్ భభీ

- యీకాలమున నున్న భూవతులలో-నేవిన్న వారెల్లవి
 ద్యాకమప్రఫలాంతరస్థితరస-భ్యాతాతిమాధుర్యముగా
 125 కాకోలప్రతిమంబుగాఁగొనడివా-ర్గాకిట్లు మీయట్లు శ్ర
 ధాకొతూహలభావతాస్వయముగా-దానికవిమర్శించి పి
 గ్యాకంబట్లుగ దోషజాలము పరి-త్యక్తంబుగా వించి రా
 సైకద్రావకముగ్రహించెడిధరా-దీశుల్ మజేరీ మహా
 త్మా కాచప్రదరీతినాడుఘన మి-ష్టాపాటిగాకున్న నీ
 130 మీకుకలత్వమె? యుక్తరంబునకునే-మీ యొక్కరూపాయిగా
 నాకొన్నట్టిమనుష్యమాత్రునకునొ-నన్నప్రదానంబు పు
 గ్యాకంబై విలసిల్లుగాక మఱియ-న్యంబట్లు గానేర్చునే
 నాకన్నుంగవయానగా నిది ప్రమా-ణంబై నదింగాన ని
 త్యాకశ్రేష్ఠస్పృహలకోపమ-పరీక్షత్ప్రస్తుతప్రభవా
 135 మీకుమీఘనదృష్టికెంతయునొగి-మీమాంసకుఁగానిదా
 పైకంబప్పునగంగవేడదఁ బ్రభూ-వాక్యస్వసిగ్ధగాదా
 ప్రాకూక్షేరీ దరిద్రుడొక్కడుగదఁ-బ్రాలూలి దైన్యంబునో
 నాకుల్ రాడమగంగ జూచినక్రియ-హా! యేమిసేతుమదీ
 యొకంబైన శరణ్య మీరలగుటన్-హీనస్థితిన్ రెండువేల్
 140 రూకల్ నాకిపు డప్పుగా నొసగినన్-రూఢిన్ మఱార్చెల్లకుఁ
 నాకొశల్యతఁజూపుచుఁ మఱలమీ-నాణెంబులకొమీకునే
 దాకల్ చేసుకొనంగజాలు దనవ-ద్యంబైన యీలేఖయే
 తాకట్టండుకు విచ్చివ్రాతయని సం-తాపంబునుం జెంద కం
 గీకారంబుగణించి విన్నవమునఁ-గించి త్తబద్ధంబులే
 145 దోకంకిరవ దేవదంతిహయ క-హృద్విరుహఁహార్యరాట్
 శ్రీకైలాస వియన్నదీ కుధరభిత్-శీకంఠ నందీశ తా
 రాకాంతద్యుతిమద్యశఃకలిత సు-త్రామత్రతాపప్రభా

నాకోర్కెనఫలంబు నేయటకుదీ-నంపుంబలాపంబులన్
 మీకు న్నావై జాలిపుట్టువరకన్-మేకన్చి నట్లన్మదీ
 150 యొక ప్రాథమి కార్య జాతుకవితా-న్వాలపముల్ విన్నవన్॥

విజ్ఞాపనాప్తకం.

౧. శ్లో॥ శ్రీవేంకటేశుధాపయోనిధిశశీన్ శ్రీరాజగోపాలభూ
 పాలప్రాజ్ఞసుధీరీగ్యకృతకావ్యాలోకనేలోలభో । నానాదిస్విలసత్
 స్వకీయ విమల శ్లోకప్రభా జాలమా హేంద్రప్రాథమ సర్వసద్గుణగణ
 ప్రభాజత్సుశీలవభో॥ ౨॥ గత్వాగత్వా బహుజనపదాన్ పోషకాన్వే
 షణేచ్ఛా భావేనామా కమపిజగతౌప్రాప్తవాన్ నాస్మిరాజన్ । త్వ
 భావాపోషకవిచిత్రః ప్రభాజనానం హి నూనం శ్రుత్వాద్రష్టుంబహుతర
 ముదా చాత్మోత్కృతరాజన్॥ 3॥ పురాకాంచీపుర్యాం ప్రబలతర
 వైషమ్యసుతయః ప్రసాద్విష్టాశ్చేభోః పృథగనుచ రాస్సంతతహారేః । శి
 పస్యాన్యోన్యదూ మృణుచుదినం కర్తుమనసా వివాదప్రాబల్యంసు
 ఘటపటిష్ఠాఃఖింసదా॥ ౪॥ శివాధిక్యం సూచచ్చతకమకరోదైవ్య
 వమణి హారాభాదదహ్యత స్వగుణమహిమా సంస్కృతగిరి । శతా
 నాం శ్లోకానాం సముచితః భావాంద్రకవితా విధానే పద్యానామకరవ
 మ్మహాకం హి శతకం॥ ౫॥ విష్ణో రాధిక్యనూచ చ్చతకమకరవం వై
 ష్ణవానాంహితార్థం దిర్వాణేశ్లోకయావం తదనుగుణవిధా నాంద్రపద్యై
 స్సహద్య । ఇథం సర్వ సహిత్వా శతకచతురభూత్ శ్లోకపద్యాభియ
 క్తే గ్రంథోయం సంభవిష్య త్యధికతంముదాఽప్తాప్తిపాతున్నభానాం॥
 ౬॥ శ్లోకానాంద్విశతౌ మదీయరచితా వాంద్ర పశస్త్రాంసో పద్యా
 నాంద్విశతౌ సనూహితధియా ముద్రాపితుంకాయం సు । భూషణావై
 ష్ణవవైషజాల హిత కా మాహంలఘుత్వాంచిత వ్యాఖ్యానేససహా భువి
 ప్రకటనంకర్తుం హి సన్నిశ్చయః॥ ౭॥ యుక్త తానహయ్య మధునాప్ర

భువరవిసూద్యాచితంద్రవ్యరూపం టంకానాం వింశతీనామధిశ్ఠితశతకం
 దేవదాతవ్యసుత । తస్మాత్సర్వత్రయిష్మత్ పూతరవిలసత్ సద్యశః
 ప్రాశంకాంతా దిక్షుస్వేచ్ఛానిహారం ముదితహృదికవిష్యత్యజనం స్వదీ
 ప్త్యై॥ ౮॥ ఆంఘ్రౌవట్త్రం శతీవదయుతా మాలికాపేషితాహి
 క్షోణీంద్రత్వ త్సముఖమధిగ చ్ఛ్వామమత్కృష్టగ్రంథం । శ్రోత్రానం
 దం పతితుమపినం కర్తుమిచ్ఛామిరాజన్ దాతవ్యంమే సమయమధికా
 దాదరాద్విద్యదాశ్రయే ।

పై నివసించిన మాలికాయూపమును నార్కడర్జీలు శ్రీప్రభు
 పువారియొద్ద నిలవలొనున్న వి.గీర్వాణభాషయగు దిగవదన వ్యంజనా
 త్మరమును ఆంధ్రనర్తక సుశీతమున లాకేత్వము దాకుంగొమ్మిను వంశపా
 రంపర్యముగా నెఱుగకుండమి ప్రభువుల సర్వజ్ఞత్వమునకు లోకమైన
 ను వారియూదాగ్యమునకు భూషణమైనదన్న మాట నేనెఱుగుచు
 గావున మరికొన్నాళ్లకు నేను వెళుటగిరికేగి పై సంస్కృత విజ్ఞాపనా
 వ్యక్తమున నొకయ్యై నిగూర్చి జ్ఞాపకముసేయ గా తక్షణమే హరిహర
 తారతమ్యశరీరకో ప్రాథకావ్య కస్యకకు శతమానప్రదానం బొసరిం
 చిరి. తత్కన్యాకలగృహీత సగు నేను

క॥ శ్రీమద్వైకృత్యవ్యయః । కోమలహిమధామ రాజ-గోపాలమహా
 భూమిపాల కవిశ్వర । కామితఫలసంప్రదాయ-కా సుగుణౌకా
 ౪॥ దేవాముఖ్యు నూఱు రూప్యములు ము-ద్రింపకమదీయానమ
 ప్రావీణ్య ప్రతిపాదకంబు లగు స-ద్గ్రంథంబుకొ మియశ
 శ్రీవర్ధిల్లుతః బోయవచ్చెదను ము-ద్రింపించి కాపీలతో
 నేనత్తే భవదీయసన్నిధికి వె-తే బ్రీతిః బహువధి॥

అని యొకవిజ్ఞాపనమొసరించి వచ్చినాడను రెండవ పెద్దయర్జీనిగూర్చి
 నేజ్ఞాపకముసేయకయే ప్రభువువారి చిత్తానుసారముగ పర్యవసానమున
 కెదురుచూచుచున్నవాడ శ్రీప్రభువువారు సకుటుంబ సపరివార తేమ

ఫైర్స్ విజ యాభ యాయు రారో గైర్స్ రాభివృద్ధిని చిరంజీవులై
ప్రబలుచునుగాక. సమస్త మంగళాని భవంతు. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

తనవతి. } పూడిపెద్ది- లింగమూర్తి పంతులు
10—7—1913. } విశాఖపట్టణము.

ఇష్ట దేవతా ప్రార్థనము

- శా॥ ఆహా! మామతి యోగసేపితివి ని-న్నత్యంతమాభక్తితో
నాహరైశ్శబహిరహస్యకలమ-ద్వ్యాపారకృత్యంబులం
దూహింతుంగద తోడునీవయనియెం-తోనమ్మిక్క నాదునీ
యీహాన్నీవయెటుంగు దద్దియుగండు-హీనంబహీనంబా యి
- 5 ప్లాహంకారపుదృష్టిజూచుటిదియ-న్యాయంబు స్వామీ భవ
మాహాత్మ్యంబుజగత్ప్రసిద్ధపరమా-త్మా యాయితంబై సదా
మాహా కిన్నర సిద్ధ కింపురుష సా-ధ్యాదిస్వరావాస సం
దోహాధోనరలోకకీర్త్యము సుధాం-భోనాథుడేనీకుదా
- 10 సోహమ్మంచుఁజరించునిచ్చ లన నం-హాపుంజపింజైకదు
స్కృహంధీకృతమానవానమభవాం-భోరాశినిర్మగ్నసం
దేహన్యాంతచలక్రమాక్రమితదు-స్థీయకన్వభావాన్మదీ
యైహిక్యాతినికృష్టదాస్యమపహా-స్యైకాస్పదప్రాయమో
హోహో కాక పరిగ్రహింపబడఁ దా-యోగ్యంబుగాఁజాలునే
- 15 యూహాహోహాలులేనిమూఁడుదను సు-మ్మా దేవదేవా మహా
మాహాపాపినిదుష్టవర్తనుడ న్-మన్నించరీంచుట
వైహాయః భూచరన్మవిజన-ప్రస్తుత్యసర్వీర్తియా
నాహంకర్తృనభోక్తృభావవిగత-స్వాంతైకవేదాంతవి
న్మాహావాక్యవదార్థతత్వముచకం-తర్వాగ్భ్యకాదుండవై
నాహాప్రాక్షవనిహాసింతుఖరదం-ష్ట్రోల్ నాలలీలాయిత
- 20 ప్రాహరత్రృతుల్ నిజాయుధములై-వర్వ సమాహృష్టలం
కాహర్మాత్మవిహార దైత్యనికరా-గఘ్నానువర్గుండవై

- యాహీనాత్మవిభూషణాజహరిది - వ్యాప్తిప్రతికారనీ
 రాహీనప్రతిభాప్రభావరణశూ - రాగేనరోద్భాసివై
 యాహాకారరవత్పూరిజననము - ద్యద్భుజ్జీర్ణాస్థితా
- 25 బాహాబాహిసమీకమందడచితా - పాతాశలంకేశ్వరున్
 రాహున్యట్టితిభానుబట్టితివిధై - ర్యస్థైర్యశౌర్యుండవై
 స్నేహంబర్కజరామభద్రులకునం - సిద్ధంబుగావించి యా
 గ్రాహస్థానము నూలు యోజనములన్ - గవ్యాంఘ్రివల్లీలమై
 గ్రాహస్థానపథాశ్రమాచరితవే - గప్రస్ఫురల్లంఘనం
- 30 బాహాహాయనితోటివారుగనియ - త్యాశ్చర్యముంబొందగా
 స్వాహంపూర్వికః జేసి నీతగనియ - వ్యామాక్షిసేమంబుచూ
 డాహీరంబును దెచ్చి రామునకుజా - డల్ దెల్పియూకొల్పియ
 వ్యాహృచ్ఛక్తినిమేటివై నలునిచే - సంభోధిగట్టించి నీ
 వాహిన్యానిలంకః జేర్చి దనుజ - వ్రాతంబుతోరావణున్
- 35 దేహాంతంబానరించెరాముడనిప్ప - ధీజాతకుంజెప్పి యెం
 ణోహానంబొడవించి రామునకునం - తోమంబు వుట్టించి దు
 స్సహత్వాంచితతద్వియోగమునకున్ - సంధించియంతంబు భూ
 వాహత్వప్రతిసూచకాంకుమగుత - తృప్తాభిషేకోత్సవా
 ధ్యాహారద్భుదయప్రమోదమునఁబ - త్యంగీకృతిన్ దద్వరా
- 40 రోహదత్తమణియహారవిలస - ద్రూఢింబ్రకాశంపవ్రా
 మాహీజానియు నీవుకేవలమహా - మాగూనమాధీనన
 న్నాహాస్థ్రియకృతావతారుల రమం - దస్తుత్యతింగాని యు
 త్సాహత్వబుననెల్లజాలరిలమీ - దైవప్రభావంబులన్
 స్వాహాభర్తృశశిప్రభాకరద్వగం - శ్శామకార్యార్థమా
- 45 సాహాయప్రతిపాదకత్వమునకై - సర్వంపహాభాధకృత్
 బాహావింశతి పంక్తికంధర వధా - వశ్యప్రకర్తృత్వని

- ర్వాహత్వ బుర నాభవివ్య దజ సం-భావస్థితీ సేవక
పూర్వాచార్యతసా సంఘటనకు-భూమింబునంగాక్రమే
దేహ-బుద్ధిధరియి చి నిచ్చితివి ప్రీ-తికదక్షిణా భోగితి
- 50 రాహుర్యో తమ గంధమాదనముపై -నశ్రాంత మెందాక వై
దేహీ కాంతు నవంత తారకపవి-త్రీభూతనామంబు సం
హోహారంబగురామసత్కథయునీ-య్యున్వంబ్రవర్తిల్లునో
మాహాకాలనిజస్వరూప ధరణి-మాబోంట్లకందాక సా
ఖ్యాహారాయురంబునై నుతనమా-హారాది సంపల్లనతీ
- 55 గేహస్థైర్య సతీనమాగమ సుఖో-ద్దీప్తిబాసంగితు వా
రాహస్యాగమశాస్త్ర ప్రవమశుచు-రాజిల్లుచున్నట్టియు
ద్వాహంపుం దరువాతి తావకపవి-త్రంబౌ కథాభాగము
బాహుంబుగంబూర్తి సేయననినా-పైఁగోపమా దేవ దా
త్యూహం బంబుకణప్రదానమునకె-తోదీక్షతోనుండి వా
- 60 స్వాహాఘాగమంబుగోరుగద మ-త్రాప్తయత్న సంపూర్తిక
ష్టోహర్యతననామగీరసుత యె-న్నోనాల్లనివ్వడ బ్ర
హ్మహంబుంగొనినైంధవో తమపుసం-రంభంబుమాన్వించిన
ష్టోహేయంబగుదీనసంస్థితికిన-న్నేలావడించెచ్చినా
వీహాస్యంబుధిసన్నుమంచి యది మా-న్వించడలంతేని ది
- 65 స్వాహారస్థితి కక్కభెట్లసను గ - పున్ ఖ్యాతికిన్ బ్రీతిలే
దా హుంకారమదేలశాంతిగను నా-తప్పేమి యోనా మిఫట్
స్వాహాకారత రూపుమాపుమికన - స్మద్వైశ్యమాన్ సర్పని
రూహాత్వవతిభాయమానుడగునా - రుద్రుండు నీవేకదా
ఆహారాంబకదేవుకున్మఱియునీ - వైయంట స్పష్టంబుదే
- 70 వా హుయిన్ మదపక్షి తార్థఘనసం-ప్రాప్తిబలంగించుమా॥

శ్రీమదుమారమేనపరబ్రహ్మశేషమః.

హరిహరతారతమ్య శతశ్లోకః

ఆంధ్రపద్యలఘుతాత్పర్యసహితము

శ్లో॥ వృద్ధాన్ శ్రుతిస్మృతిపురాణవిశేషభాషా నిశ్శంకబుద్ధికుశలాన్
ప్రణీతత్యక్త్యం॥ అద్వైతమేకమనడంకితభేదబుద్ధిః పృచ్ఛామ్య
హంహరిహరస్థితతారతమ్యం ॥

ఉ॥ శ్రద్ధమయిన్ శ్రుతిస్మృతిపు - గాణవిశేషవచోవిరుద్ధవాక్
పద్ధతులై న పెద్దలకు - వందనముల్ పచరించిభేదనం
విద్ధనిషిద్ధబుద్ధినయి - వేడెదఁజెల్పుగ నేకనిష్ఠ
త్వేద్ధజగత్ప్రసిద్ధమగు - నీశ్వరిశేషవతారతమ్యమున్ ॥

తా॥ అద్వైతబుద్ధిచేత భేదములేక యేకనిష్ఠాదత్తభావముచే నొప్పుచున్నను,
భేదబుద్ధినించుకొన్నవాడైనై, హరిహరయందలి తారతమ్యమును తెల్పుగోరి శ్రుతి
స్మృతిపురాణాదులయందు విశేషతర్కిముగల పెద్దలను నడుస్కరిం భూర్వకంబుగా
నీనిగునచెప్పబోవు ప్రశ్నలనడుగుచున్నాడు.

ప్రశ్న ౧౧.

శ్లో॥ ఏకస్సముద్రసలిలే వటపత్రకాయాచాన్య స్సముద్రకరధిశ్రిపు
ర్నప్రభేదే॥ కోవానయోరధికత్వనుచింత్యవృద్ధాస్సత్యం బ్రువం
తునయమేవతమాశ్రయామః ॥

హరిహర తారతమ్యశతశ్లోకే.

ఉ॥ ఒక్కడు సాగరాంబువుల - నోలింబరుండును మట్టియాకుపై
నొక్కనికబ్బితుగామయి - యొప్పెబురత్రయభేదసంబునం
దెక్కుడువాడెవండో మది - నెంచి వచింపుడు పెద్దలార పెం-
పెక్కినభక్తితోడభజి - యింతమువానిన యెల్లవారమున్ ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సముద్రముమీద మట్టియాకుపైని పగంతుడు. వేటొకడు (శివుడు) అసముద్రము నే అన్నులపాడిగా భరించినవాడు. ఈయిద్దరిలో పెక్కువవాడెవడో వాగునవాలించించెప్పడో పెద్దలారా, వానిశేషనమాశ్రయింతము.

అట్లు ఎఱుక:- ఇకముందు ప్రతిశ్లోకమున పూర్వార్థము మాత్రము చెప్పబడును. “కోవానయోరధిక ఇత్యనుచింత్యవృద్ధాస్సత్యం బ్రువంతు వయమేవతమాశ్రమమామః” అను ప్రశ్నరూపకమైన యుత్తరార్థమును కలిపించదువుకోవలెను. అట్లనే ప్రతిపద్యములోను మొదటి రెండుచరణములుమాత్రమే చెప్పబడును. “ఎక్కుడువాడెవండో మది నెంచివచింపుడు పెద్దలార పెం-పెక్కినభక్తితోడభజియింతము వానిన యెల్లవారమున్” అను ప్రశ్నరూపకమైన కడమ రెండుచరణములు కలిపించదువుకోవలెను.

శ్లో॥ ఏకోభుజంగశయనే న్యపిఠహనిత్యం దాన్యోభుజంగకటకో న
టఠిహనిత్యం । కోవానయోరధిక । 2.

ఉ॥ ఒక్కడు శేషకాయయి- యొప్పెడునెప్పుడు లోకమందు, వే
టొక్కడు శేషభూషుడయి-యొప్పెడుదత్తటకాస్త్రచేత, నిం-
దెక్కుడువాడెవండో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పర్వతయ్యయిండు పండుకొనువాడు. వేటొకడు (శివుడు) పర్వమునే కడియముగా శ్రేణిచుట్టుకొన్నవాడు. దీర్ఘలో పెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ మానుంచకారచతురాననమేకమేకస్సూతంచకార చతురానన
మేవఏకః । కోవానయోరధిక । 3.

ఉ॥ ఒక్కడుదానొసర్చుకొనె- నొక్కసుతుడుగ బ్రహ్మ దేవు, నిం
కొక్కడు దానొసర్చుకొనె - నొక్కటసారధిగాగ బ్రహ్మ, నిం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) బ్రహ్మదేవుడు కుమారుడు గాగలవాడు పేటొకడు
(శివుడు) బ్రహ్మదేవుడు రథసారధిగాగలవాడు వీరిద్దరిలో పెక్కువాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకేపునర్భువిదధౌ నవనీతఖండం చాన్యోదధౌనవసుధామయ
చంద్రఖండం॥ కోవానయోరధిక ॥ 4.

ఉ॥ ఒక్కడు చేధరించెభువి - నొప్పుగదానవనీతఖండ మి
కొక్కడుదాధరించెదివి నొప్పుసుధామయ చంద్రఖండ మిం
దెక్కుడువాడెవండో ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పెన్నను చేతధరించెను పేటొకడు శివుడు (భావ్యత మైన)
చంద్రఖండమును కలధరించెను వీరిలో పెక్కుడువాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో స్తినందకుటిల వ్రజమందిరేషు చాన్యో స్తమేరుశిఖరస్థిత కం
దలేషు॥ కోవానయోరధిక ॥ 5.

ఉ॥ ఒక్కడుసంచరించును క్ర- తోచితనందుని మందిరంబులం
దొక్కడు సంచరించును ను- రోచితమేరుసుకందరంబులం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గొల్లెపల్లెలో నందునియింద్లలో నిలుగువాడు మఱియొకడు
(శివుడు) మేరుశిఖరమందున్న గుహలో నిలుగువాడు. వీరిద్దరిలో పెక్కుర
వాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్సహస్రకమలై ర్యముపార్చ్యతస్థా చాన్యస్తుతేరుపచితస్సహ
మోద తేన్మ॥ కోవానయోరధిక ॥ 6.

ఉ॥ ఒక్కడువేరుపద్మముల- నొక్కనికిందగఁబూజచేసె వే
టొక్కడువానిపూజలకు - నుత్సుకుడై పరమిచ్చెమెచ్చి, యిం
దెక్కుడువాడెవండో ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) వేయిపద్మములచేతనొకఁఁ (శివుని) బూజచేసెను. మఱి యొకడు (శివుడు) అట్లు పూజింపబడి ప్రీతుడై మెచ్చి కరమిచ్చెను. వీరిద్దరిలో నెక్కువ వాడెనడు.

శ్లో॥ గాఢాంధకారనమనీలశరీరపకతో జ్యోత్స్నానీలవర్తలవిశుద్ధశరీర
పకః॥ కోవానయోరధిక ॥ 7.

ఉ॥ ఒక్కడునీలదేహమున - నొప్పెడుగాఢతమంబునూడ్చి వే
తొక్కడుశుభ్రదేహమున - నొప్పెడుబున్నమవెన్నెలట్లు లిం
దెక్కుడువాడెనఁడో ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గాఢాంధకారములకెల్లనికరీరముకలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) పున్నమవారివెన్నెలకల స్వచ్ఛమైన శరీరముకలవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెనడు.

శ్లో॥ పకఃకుమారమభజ తుతరరామనంగం తాన్యప్రయోగికిల శక్తిధ
రం కుమారం॥ కోవానయోరధిక ॥ 8.

ఉ॥ ఒక్కడనంగుడైననుతు - నొక్కనిఁదాఁగనినంతసిల్లువే
తొక్కడుశక్తివతుఁడగు - నొక్కసుతుంగని యూరికుండు విం
దెక్కుడువాడెనఁడో ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) శరీరములేనికమాతని (మన్నుఁడని) గని సంతసించుచుండును మఱియొక్కడు (శివుడు) శక్తియుక్తుండగు కుమారుని (కుమారస్వామిని) గని నిష్ఠత్వముగా నుండువాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెనడు.

శ్లో॥ స్త్రీరూపమాపకిల పూర్వమభీష్టమేక శ్వాన్యస్తమేపదితామ
భజత్స్వనిత్రైకోవానయోరధిక ॥ 9.

ఉ॥ ఒక్కడునారీరూపుగొని - నొక్కటయున్నుతనంతనిచ్చమె
నొక్కడుపూరుపక్రియల - నుత్సుకుడైరమియించెవానితో
నెక్కుడువాడెనఁడో ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) స్త్రీరూపముకొనిన యముఁడనంతనతానే స్త్రీగూఢముధరించెను. మఱియొకడు (శివుడు) ఆ స్త్రీరూపభాగ్యుఁడైనవానితోనే క్రిందించెను. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెనడు.

శ్లో॥ మృష్టాతివల్లనగృహేనవసీతమేక శ్వాన్యోదదాతి నుఫియాంపర
మామృతతలే । కోవానయోరధిక ॥ 10.

ఉ॥ ఒక్కడు వెన్నదొంగిలును - శోత్సుకుడై భువిగొల్లలుండ వే
టొక్కడు దేవతావళిక - నూనసుధారసమెప్పుడిచ్చు నిం
దెక్కుడువాడెవడొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గొల్లలుండ వవసీము (వెన్న) ను దొంగించువాడు. మఱియొకడు (శివుడు) దేవతలకు పంపాత్మకము వెన్నకునిచ్చుచుండువాడు. వీర్ధ్య
లో నెక్కవవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకఃప్రయాతీహిత కామితిప్రసిద్ధిః చాన్యఃప్రయాతీహిత కామ
ితిప్రసిద్ధిః । కోవానయోరధిక ॥ 11.

ఉ॥ ఒక్కడులోకమందువెల - యుగహిత కామడనబ్రసిద్ధుడై
యొక్కడులోకమందువెల-యున్ హిత కామడనం బ్రసిద్ధుడై
యొక్కడువాడెవడొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) హితకాముడు (మన్మథునిలాంగి వాంఛనుంచి తిరుగు
వాడు) అనిలోకప్రసిద్ధుడు. మఱియొకడు (శివుడు) హితకాముడు (మన్మథుని లక్ష్య
పెట్టకవానినిబరిచివినడు) అనిలోకప్రసిద్ధుడు. వీర్ధ్యలో నెక్కవవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్యజాత ఇతినంతలోకవార్తా నాన్యస్యతాదృశవిదూషిత
లోకవార్తా । కోవానయోరధిక ॥ 12.

ఉ॥ ఒక్కడుపుట్టుచుండునని - యొప్పెనుసంతతలోక వార్తచే
నొక్కనికట్టిదూషితపు - టుక్తిచెలంగదులోక వార్తచే
నెక్కుడువాడెవడొ ॥

తా॥ ఒకని (విష్ణువునకు) లోకమందు పుట్టువులవాడని వాడుకగలదు. మఱి
యొకని (శివుని) అట్టిసంవ్యసనవాడుకలేదు అనిగా పుట్టువులేనివాడనకు వీర్ధ్య
లో నెక్కవవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్యచాన్ధమికజీవనవృత్తిరాసీ దన్యస్యపర్వపహభాగ్యజన్మ
త్తిరాసీత్ । కోవానయోరధిక ॥ 13.

ఉ1 ఒక్కనివృత్తివిత్తమున- కొప్పుగవడ్డిగ్రహించుచుంటే
 తొక్కనివృత్తియందటికి - నూటకవిత్త మొనంగుచుంటే యిం
 దెక్కుడువాడెవండో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) వడ్డివ్యాపారమునేయు వృత్తిగలవాడు. వేటొకడు (శివుడు) అందరికి నూటకయే ధనమిచ్చువాడు. వీర్ధతిలో నెక్కువవాడెవడు. (కృష్ణాక తారము నందునియ్యట నందుడు గుణగతివైక్యము. వీర్యవృత్తి వడ్డివ్యాపారము.)

శ్లో॥ ఏకస్తుబాణగతిమైత్యకరే సవిష్టశ్చాన్యోక్షేపత్పరజయాయత
 మేవబాణం కోవాసయోరధిక । 14.

ఉ1 ఒక్కడుబాణమైయొకని - యుత్తమహస్తమునందునిల్చే వే
 తొక్కడుదానిఁబూర్ణయము - నొందుటకై వడిఁజియ్యి తెచ్చె నిం
 దెక్కుడువాడెవండో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) బాణమై (శివుని) వేరిగానిమిడిగాడు. వేటొకడు (శివుడు) త్రిపురములను జయించుటకు ఆ (విష్ణు) బాణమునే చిమ్మివైచెను. వీర్ధరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోవిభాతి రవిచంద్రమయ్యన్వినేత శ్చాన్యోరపిందుశిఖరావ
 ఘనతినేతః కోవాసయోరధిక । 15.

ఉ1 ఒక్కడుసూర్యచంద్రనయ - నోచితమాకనుదోయివాడు వే
 తొక్కడుసూర్యచంద్రదహ - నోజ్జ్వలమానయనత్రయంబువా
 డెక్కుడువాడెవండో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సూర్యచంద్రులను రెండుశేత్రములుగలవాడు వేటొకడు (శివుడు) సూర్యచంద్రాగ్నులను ఊడు శేత్రములుగలవాడు వీర్ధరిలో నెక్కుడు వాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్సదాసవిత్పమండలమధ్యనర్తీ చాన్యస్తుతత్సవిత్పదంతభిదా
 పటియాన్ కోవాసయోరధిక । 16.

ఉ1 ఒక్కడుసంచరించుగద - యొక్కయెడగరవిమండలంబునం
 దొక్కడునిక్కినేసెదవ - యుక్కుమొయిన్ రవిదంతభంగమిం
 దెక్కుడువాడెవండో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సూర్యుండలమన సంచరించువాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ఆనూత్యనివండ్లు విజగఁగొట్టినవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుదీనగజరక్షణదత్తబుద్ధిః శ్వానస్తమత్రగజశిక్షణదత్తః॥
కోవానయోరధికః । 17.

ఉ॥ ఒక్కనిబుద్ధిదీనగజ - మున్నతిరక్షణసేతయందు నే
తొక్కనిబుద్ధిమత్రగజ - ముద్ధతిశిక్షణసేతయందు నిం
దెక్కుడువాడెవఁడో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) దీనమైనగజమునురక్షించినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) మదించిన గజమును శిక్షించినవాడు వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ గోపాలకృత్యమధిగమ్య విభాతిచైకస్త్యన్యోవృషాధిపతిసాయ
కథత్యగాయి కోవానయోరధికః । 18.

ఉ॥ ఒక్కడుకీర్తిహందుభువి - నోపినగోపరిపాలకుండు నా
నొక్కడుదావృషాధిపతి - కొప్పెరునాయకుఁడై చెలంగు నిం
దెక్కుడువాడెవఁడో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గోపాలకుడుఅనగా గోనాయకుడు. మఱియొకడు (శివుడు) కృషభాధిపతికినాయకుడు. అనగావృషపతిపాలకుడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు. అనగా గోవుకన్న గోపతియగువృషభము శ్రేష్ఠమయినది. ఆ పాశున్యకృషభముకన్న దానిరాజగు వృషభము (నంది) శ్రేష్ఠము. అట్టిదానికీ పాలకుడు శివుడన్నమాట.

శ్లో॥ బ్రహ్మణమానయతి నాభినరోజమేకో న్యోబ్రహ్మణోనభిముఖేన
శిరిశ్చకర్తా కోవానయోరధికః ॥ 19.

ఉ॥ ఒక్కడుబ్రహ్మచుంగనని - జోదరనాభినరోజమందు నిం
కొక్కడుబ్రహ్మజీవకము న-ముద్ధతిఁద్రుంచెఘాగ్రధార నిం
దెక్కుడువాడెవఁడో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) బ్రహ్మదేవునివాధియందుకన్నవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) బ్రహ్మశిరస్సును తనగోత్రతోగిల్లెచెచ్చినవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ విత్తైశ్చ దేశవసనిశ్చ దమేకచైకో విశ్వాధికోయమితియాతిహి
త్రిమిశ్రమ్॥ కోవానయోరధిక ॥ 20.

ఉ॥ ఒక్కడువిశ్వమందముద - మొందినసిం చెడునొక్కచోట నిం
కొక్కడుత్తేర్తిమందుజగ - తోధికుడన్నప్రసిద్ధిస్తూక్తి నిం
బెక్కుడువాడెందొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) విశ్వమందు నొకచోట నివాసముగానున్నవాడు నే
టొకడు (శివుడు) విశ్వాధిపతియగువాడు. విద్వత్తీలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకో స్తికేశన ఇతప్రథితస్తుగోకే న్యోప్ర్యామకేశ ఇతియాతిజగ
త్ప్రసిద్ధిం కోవానయోరధిక ॥ 21.

ఉ॥ ఒక్కడుకేశవ్రండనిస - మున్నుతిగీర్తితుడొకగంబునం
చొక్కడుప్ర్యామకేశుడన - నొప్పెడుసర్వజగత్ప్రసిద్ధుడై
యెక్కుడువాడెందొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కేశవ్రండమగువాడు ముత్యముకడు (శివుడు) ప్ర్యామ
కేశుడగువాడు. విద్వత్తీలో నెక్కువవాడెవడు (ఏనకి విప్రులముగా తాత్పర్యము.
యింకొకమామూల (వాచపదచింతి).

శ్లో॥ ఏకస్సుభక్త్యదహర నిజమక్షి పూర్తైస్త్వ త్వన్లోబుజంనయన
మస్యదజాతచక్రం కోవానయోరధిక ॥ 22.

ఉ॥ ఒక్కడుభక్తిజూపుటకు - నూడ్చియొసంగెనిజాక్షివంత నిం
కొక్కడువానికిచ్చెనుప - యోరుహలోచనమున్సుదర్శనం
బెక్కుడువాడెందొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తనభక్తికరమటకుకన్న పెట్టి (శివుని) పూజచేసెను.
ముత్యముకడు (శివుడు) లభ్యైతిమి పర్యవయమును మదర్శనచక్రమును ఇచ్చెను.
విద్వత్తీలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోహ్యగ ధజలభావలతస్స మగ్నః కైలాసశైలభిఖిలేఖలు
వరతేస్య కోవానయోరధిక ॥ 23.

ఉ॥ ఒక్క డగాధసాగరజ- లోదరమగుదుగాజలంగు నిం
కొక్కడురాజతాద్రీశి - రోపరిదీప్తితస్సప్రప ర్తమం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) అగాధమగు సముద్రజలములో వట్టిదుగున మనుగుయెత్ని
తాడు. మఱియొకడు (శివుడు) కైలాసపర్వతశిఖరములయొక్క అత్యున్నతస్థానమున
నున్నతాడు. వీరిద్దఱిలో పెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్మై రువగిరా హితవత్సకార తస్మిన్ దదౌసుత మచేక్షతి
సాంబుమన్యః॥ కోవానయోరధిక । 24.

ఉ॥ ఒక్కడుపుత్రుగోరిగిరి - నుగ్రతపంబావరించెదాని నిం
కొక్కడుమెచ్చిసాంబుడను - నొక్కడుమూరకునిచ్చెవీరిలో
నెక్కుడువాడెవండో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కృష్ణాకారమున పుత్రునిగోరి తపస్సుచేయఁగఁడకవా
డు (శివుడు) సాంబుడనుమహాదు నతినికెచ్చెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తునై ల్యముపయాతిశరీరమాత్రే హ్యన్యస్తునై ల్యమువగచ్ఛ
తికంతమాత్రే॥ కోవానయోరధిక । 25.

ఉ॥ ఒక్కడునీల దేహమున - నొప్పుచునుండుస్వభావమాత్రమం
దొక్కడుకంతమాత్రమున - నొందెనునై ల్యమొకప్పుడిచ్చమై
నెక్కుడువాడెవండో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) స్వభావసిద్ధముగా శరీరమంతయు నల్లనిరంగులవాడు.
వేఱొకడు (శివుడు) స్వచ్ఛగాకంతప్రదేశాత్రమున నల్లనిరంగుపొందినవాడు.. వీరి
ద్దఱిలో పెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్స తావత్తమహిషీ రుదయాతిశీఘ్రం చాన్యోవిధ ర్నినితిరామ
పితావ్యమూర్తిః॥ కోవానయోరధిక । 26

ఉ॥ ఒక్కనిచేగహింపబడి - కొక్కటన్నిదిమందిభార్య లిం
కొక్కడుదానగై కొనియె - నొప్పుగ నన్నిదియైనమూర్తు లిం
దెక్కుడువాడెవండో ।

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ఎనిమిదిభార్యలను గైకొనినవాడు. వేటొకడు (శివుడు) తానే యెనిమిదిమూర్తులను గైకొన్నవాడు. అవగా కృష్ణావతారమున దుక్కిచ్చాద్యష్ట పట్టుకొనుటన వేటొకలవాడు విష్ణువు. అణచుద్యష్టపిడ్డలను తనరూపముగా తన యందేకలవాడు శివుడు. పీర్దవతిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకొలుకత్యనుదినం యమునాజలేషు త్వన్వ్యోదధాతి శిరతామహః.
తీంచగంగాం కోవానయోరధిక ॥ 27.

ఉ॥ ఒక్కడునర్వదామునుంగు - చుండునుదాయమునాజలంబులం
దొక్కడుతాథరించెదల - నొక్కటగాంగమహర్షురాంబువిం
దెక్కుడువాడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) యమునాజలములో మునుంగుచుండువాడు. వేటొకడు (శివుడు) గంగయనుగొప్పనది నంతయు శిరస్సునధరించినవాడు. పీర్దవతిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్సువర్ణవననందధాతికట్య మన్యస్సువర్ణగిరిచాప మధా
త్రురాగ్రే కోవానయోరధిక ॥ 28.

ఉ॥ ఒక్కడుకాంచనాంబరము - నొప్పుగదాగటియందుగట్టు వే
టొక్కడుకాంచనాచిధను - నెక్కుకరాగ్రమునందుబట్టు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) బంగారువస్త్రమును మొలయందుగట్టుకొన్నవాడు. మఱి
యొకడు (శివుడు) బంగారువర్వతమునుచేతయందుబట్టుకొన్నవాడు. పీర్దవతిలో నెక్కు
వవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోదధాతిశిరసిబాహిణిపింఛ మాత్రమన్వోమయూరవరవా
హన పుత్రమావ కోవానయోరధిక ॥ 29

ఉ॥ ఒక్కడుబహిణిపింఛముల - నుత్సుకతందలచాల్పుచుండు వే
టొక్కడుబహిణిరాజలన - చుత్తమవాహన పుత్రుగాంచె నిం
దెక్కుడువాడెవండొ ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నెరులియారెలను శిఖయందుబట్టుకొన్నవాడు. వేటొక

దు (శివుడు) శ్రీకృష్ణుని నెఱుంగువాడననుగాగల పుత్రునిగన్నవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోదధాతిహృదికౌస్తుభరత్నమేక మన్యస్సహస్ర ఫణరత్నమ హీంద్రహారం కోవానయోరధిక ॥ 30.

ఉ॥ ఒక్కడుకౌస్తుభంబునెడి- యొక్కమణిన్ హృదిదాల్చుచుండు వే తొక్కడుదాల్చువేయిమణులు - లున్నఫణీంద్రపుకంఠహార మిం దెక్కుడువాడెవండో ॥

తా॥ ఒకడు (కృష్ణుడు) కౌస్తుభమనెడిరత్నమొక్కదానినేహృదమున భరించువాడు ; వేటొకడు (శివుడు) వేమిమణులున్న వేయిపడగలుగల నాగేంద్రునే కంఠ హారముగాగలవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఇంద్రానుజోహిన ఉపేంద్రఇతీద్యవక ఇంద్రాదిభిస్సురగణైః ప రిపూజ్యవకః కోవానయోరధిక ॥ 31.

ఉ॥ ఒక్కడు పేంద్రరూపమున - నొప్పెడునింద్రునితమ్మడౌచు, వే తొక్కడుపూజ్యుడై యెసఁగు - చుండెడునింద్రునిచేసురాళిచే, నెక్కుడువాడెవండో ॥

తా॥ ఒకడు (కృష్ణుడు) ఉపేంద్రుడనుకేరతో నింద్రునితమ్మడు. వేటొకడు (శివుడు) ఇంద్రునిచేతను దేవతలచేతను లెస్సగాఁ బూజింపఁబడువాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కుడువాడెవడు.

శ్లో॥ లక్ష్మీభవహన్నపిచవాంఛతివి త్రమేకో భిక్షౌమటన్నపిచయచ్చ తిభాగ్యమన్యః కోవానయోరధిక ॥ 32.

ఉ॥ ఒక్కడువక్షమందుసిరి - యున్ననుగోరుచునుండునిత్రమిం కొక్కడుబిచ్చమెత్తుకొను - చున్ననుసంపదలెల్లయిచ్చు నిం దెక్కుడువాడెవండో ॥

తా॥ ఒకడు (కృష్ణుడు) వక్షమందు లక్ష్మీనికలిగియు నితరుల ద్రవ్యమునకన్నకు పదుచుండును. వేటొకడు (శివుడు) బిచ్చమెత్తుకొనుచున్నను ఇతరులకు సర్వసంపదల నిచ్చువాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకలేఖస్థితవానిపాపాంచజన్యమన్యస్తదైవబహువిశ్వస్వపః
కపాలం॥ కోవానయోరధిక॥ 33.

ఉ॥ ఒక్కడుచేధరించుగద - యొప్పిదహాననిపాంచజన్యమిం
కొక్కడుచేధరించుజగ - మద్భవకారకునుత్తమాంగ, మిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (ఓష్ఠపు) పాంచజన్యమనకంభమును చేతధరించినవాడు (పాంచ
జన్యమనగా "మాలవానిసంబంధము" అనిశ్లేషమాదాకలకు) నేటొకడు (శత్రుడు)
అనేకజగత్తులను సృష్టిచేసిన బ్రహ్మకపాలమును చేతధరించినవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కు
వవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుమాధవ ఇతిప్రధితస్సన్వనామ్నాచాన్యోహ్యమాధవ ఇతి
ప్రధితస్సన్వనామ్నా॥ కోవానయోరధిక॥ 34.

ఉ॥ ఒక్కడుమాధవుండనగ - నొప్పుఁద్రవివర్ణయుతాఖ్యచేతనే
యొక్కడుమాధవుండనగ - నొప్పెడువర్ణచతుష్టయాఖ్యచే
నెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) "మాధవ" అనుపేరుగలవాడు. నేటొకడు (శత్రుడు)
"ఉమాధవ" అనుపేరుగలవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కుడువాడెవడు. (ఏమి విఫలముగా
తార్పర్యము యింకొకమానెలో వ్రాయబడును. నామాక్షరాధికత్వము తాత్రము
చాలకు).

శ్లో॥ బృంచాపనేచరతిగోభిరుపేత్యచైకో హ్యన్యోభ్యశంపితృవనేచ
రతీహభూధైః॥ కోవానయోరధిక॥ 35.

ఉ॥ ఒక్కడు భేనువుల గొలుచు-చుండఁ జరించునుబృందదూగులం
దొక్కడు భూతముల గొలుచు-చుండఁ జరించుకృతానభూములం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గోవులతోహడా మనోహరమును బృందావసముందు సు
చరించువాడు. మఱియొకడు (శత్రుడు) భూతముతోహడా భయంకరమును కృతాన
భూములందు సుచరించువాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకక్షదాపిమధుమాత్రవృత్తించ కార త్వన్యోమహావిషవృత్తించ
తథాచ కారః కొవానయోరధికః 36.

ఉ॥ ఒక్కడు చా సుధాపవృత్తి- నొక్కతఱిందగఁ జేసియుండె నిం
కొక్కడజేతఱిగడమ- హొగ్రవిమాపవృత్తించొనర్చె నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ఒకానొకప్పుడు చామనుచేరఁబడిన అమృతకళామ
హతాహరించెను. వేటొకడు (శివుడు) అదేసమయమున లోకవాళన చేతుభూతమ
గు కాలబాటనుహవిషమును హరించెను. బిద్ధతఱి అక్కరవాడెకడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుతైటభవధే నిపుణస్తధైవ చాన్యస్తు మృత్యుహననే నిపు
ణోనితాంతం కొవానయోరధికః 37.

ఉ॥ ఒక్కడు తైటభాసురమ-దోర్తటనిర్భధనప్రహీణు డిం
కొక్కడు మృత్యుసంహరణముద్ధతిఁ జేయుటయందునేర్ప ఱిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ (విష్ణువు) తైటభాసురఁఁబహివాడు వేటొకడు (శివుడు) ద్యౌశ్శత్రుతి
యాత్రుమానికవాడు. బిద్ధతఱి అక్కరవాడెకడు.

శ్లో॥ ఏకప్రజేషుకురుతే మృదువేణునాదం చాన్యోలయేషుకురుతే
వికటాట్టహాసం కొవానయోరధికః 38.

ఉ॥ ఒక్కడు వేణునాదము మృ-దుర్నితమూఁ దగఁజేయుఁ గొల్లలం
దొక్కడట్టహాసము మ-హొగ్రముఁజేయులయంబులందు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గొల్లలంఁపగు వేణునాదమున గాఢముచేయువాడు. వే
టొకడు (శివుడు) అయికొలములయందు భయంఁపగును కట్టహాసముచేయువాడు.
బిద్ధతఱి అక్కరవాడెకడు

శ్లో॥ వక్షీంద్రవాహనశ్చిత్రివధితస్త్విహైక శ్వాన్యోమహాహవరవా
హన శ్చిత్తభాగః కొవానయోరధికః 39

ఉ॥ ఒక్కడులోకముల-యొద్దహ-గేంద్ర తురంగముందు నా
నొక్కడులోకముందు వెల-యు స్వస్థానభేంద్రతురంగముందు నా
నెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పక్షివాహనముగాగలవాడు. వేటోడు (శివుడు) ఎద్దు
వాహనముగాగలవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుయోనిజఇతివ్యాగమత్ప్రసిద్ధి మన్యస్తజాతఇతియాతి జగ
త్ప్రసిద్ధిం॥ కొవాసయోరధిక॥ 40.

ఉ॥ ఒక్కడు సుప్రసిద్ధముగ- యోనిజాడై పభవించుచుండు నిం
నొక్కడు సుప్రసిద్ధముగ- నొప్పునజాతుడనన్ ఘనత్వముం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) అవతారాన్ని భవములచేత వనేకయోనులనుండు పుట్టు
చుండువాడని జగత్ప్రసిద్ధిగలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) పుట్టువులేనివాడని జగత్ప్రసి
ద్ధిగలవాడు వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్త్యనిత్యఇతిసుప్రసిద్ధోజగత్యా మన్యస్తునిత్య ఇతి సంశ్రుత
లోకసిద్ధిః॥ కొవాసయోరధిక॥ 41.

ఉ॥ ఒక్కడు సర్వలోకముల- నొప్పుననిత్యుడనన్ జన్మోక్తిచే
నొక్కడుసర్వలోకముల- నొప్పునునిత్యుడనన్ జన్మోక్తిచే
నెక్కుడువాడెవండో॥

ఒకడు (విష్ణువు) అనిత్యుడనేడతో లోకప్రసిద్ధిఁజెందినవాడు. మఱియొకడు
(శివుడు) నిత్యుడనేడతో ప్రసిద్ధుడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోహ్యులూఖల నిబద్ధఇతిప్రసిద్ధ స్త్వయో విముక్తభవపాశఇ
తిప్రసిద్ధిః॥ కొవాసయోరధిక॥ 42.

ఉ॥ ఒక్కడుపాశబద్ధుడై- యొప్పునులూఖలమధ్యమందు నిం
నొక్కడుముక్తపాశభవు- డొప్పుగవర్వజగత్ప్రసిద్ధిచే
నెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ప్రకృతిపాకములు అనగా సాధారణపు తాళ్లచేత నోటి నడుముకు కట్టిపెట్టబడినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ముక్తభవపాకుడు (వర్ణవిభవంపాకపాకబంధములు కలవాడు.) అనగా సంసారబంధము లేనివాడనుట. ఈయద్వైతంలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుపార్థరథవాజిక్యోవచార స్త్వస్యస్తుపార్థసమరప్రణుతప్రభావః॥ కొవానయోరధిక॥ 43.

ఉ॥ ఒక్కడు పార్థసారధిగ- నొప్పెడినస్త్వపచారకర్త యిం
కొక్కడు పార్థయుద్ధసమ-యోన్నతినంస్తుతనంప్రభావు డిం
దెక్కుడువాడెవడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) అర్జునుని రథసారధియై గుట్టమాల వపచారములుచేయు వాడు. మఱియొకడు (శివుడు) అర్జునుడుచేయు సమస్తయుద్ధములయందును ముఖ్యము గా క్రొత్తాత్మనీయయుద్ధమున నడుమచే స్తుతిచేయబడిన ప్రభావముగలవాడు. ఈయద్వైతంలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ వ్యాప్తశ్చవిష్ణురయమిత్యనుభావ్యవో న్యోవిష్ణుశ్చల్లభఇతిప్రథితప్రీలోక్యాం॥ కొవానయోరధిక॥ 44.

ఉ॥ ఒక్కడు వ్యాప్తశత్రుమున- నొప్పెడువిష్ణువనఃజగంబు నం
దొక్కడు ముజ్జగంబులజ-నోక్తవిధంబుగ విష్ణువల్లభుం
డెక్కుడువాడెవడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) లోకమంతటను వ్యాపించియుండుటచేత విష్ణువనుఃశేతుగల వాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ముల్లోకములయందును విష్ణువల్లభుడ అనే శేతుపాండి నవాడు. ఈయద్వైతంలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోజనార్దన ఇతిప్రకటిక్యోయ మస్యస్తుశంకరిఇతిప్రకటిక్యతేన్న॥ కొవానయోరధిక॥ 45.

ఉ॥ ఒక్కడు భ్యాతిఃజెందుగద- యొప్పుగఁదానుజనార్దనుండునా
నొక్కడు శంకరుండనిబ- హ్నుప్రకటిక్యతుడై చెల్లంగు ని
దెక్కుడువాడెవడో॥

తా. ఒకడు (విష్ణువు) బ్రహ్మచర్యవ్రతపూర్వకముగాను, (బ్రహ్మచర్యవ్రతమును విడిచి) అనుభవముగాను, (అనుభవమును విడిచి) ముఖ్యముగా (శివుడు) శంకరుడనుపూర్వకముగాను, (శంకరుడనుపూర్వకముగాను) శుభముకలుగఁజేయువాడు. శుభములలో నెక్కువగా దేవము.

శ్లో॥ భక్తంబలింపువరధః కృతవానిహైకో భక్తంబదేరమధికశ్రియ
మాద్యుతోన్మయః కోవానయోరధికః । 46.

ఉ) ఒక్కడుభక్తుడై నలలి- ముక్కడచేరాదిగద్రొచ్చిక్రిందికి
 కొక్కడునై అభక్తుడుగ- నొప్పుతులేదధవాధ్యుడేనె నం
 దెక్కుకువాడెవండో!

నా 24డు (విప్లుత) తఃప క్షదన అలవక్రవర్తిని పాతాళమున కెక్కిత్రాక్కి యాధోగతిఁబోవువానిఁజేసెను. మరియు నాడు (విప్లుదు) తనభక్తుడగు నవ్వయి మిక్కిలి భవనంబునిగాఁజేసెను (అవేదనగా నేకపాపియొక్కను). ఈయన్దలితో వెక్కువ వాడెందు

శ్లో॥ వ్యాధాదినిచమృతమై జడధూళి వకో వ్యాధాయితోపినిగమైర
భలైస్తుభోన్యః కో హనయోరధిః॥ 47.

ఉ. ఒక్కడునుచూచరగ- నోడ్దరిసంహృతనైజబాధ్యుడిం
 కొక్కడువ్యాధిచాపముగి- నొందియువేదనుతింబలుగు నిం
 దెగుడువాడెవండో!

తా. ఒకడు (విష్ణువు) నీచులను కిగ్రహించేపహించబడిన భాగ్యులకావారు. మరొకడు (శివుడు) తాను కిగ్రహించుచున్నదినిను శేదముఖమున మరలబడు వారు. ఈయనలో నెక్కువవాడెకడు.

శ్లో॥ ఏకస్య నేమకవనాశ్చ కదర్థగ్రాతా ఆన్యస్య నేమకవనాస్సవిభాతి
రేఖాః॥ కొతానయోరధికః॥ 48.

ఉ. ఒక్క నివేవకుల జగతి- నొప్పుదు రెంతయు దగ్గ గాఢమై
యొక్క నివేవకుల జగతి- నొప్పుదు రాత్య విభూతి రేఖలం
దెక్కు కువాదెవఁదొ!

కాని ఒకని (పిల్లని) నేననుకుంటున్నాను (చూడకపోయినా) చూడకపోయినా కాని
 బడి-శరీరములకంటెకాదు. మరొకరిని (పిల్లని) నేననుకుంటున్నాను బహుశరీరములకంటె
 ప్రకారంకాదు. శరీరములలో నెక్కువగా దేవుడు.

శ్లో॥ ఏకానితాంతమభవద్వటపత్రశాయీ చాన్యోభవద్వటమహత్త
రుమూలవాసీ॥ కొవాసయోరధిక॥ 49.

ఉ॥ ఒక్కడుతానుపండుకొని- యుండుగ దావటపత్రశయ్యయం
చొక్కడుతానివాసముగ- నుండుగ దావటవృక్షమూలమం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సర్వదా వటపత్రమందు శయనించుచుండు (మాత్మజే
కామగల) వాడు. మరియొకడు (శివుడు) సదా వటవృక్షముయొక్క మొవట అనగా
మూలమన నివాసముగానుండు (స్థూలదీపాముకల) వాడు. ఈ యిద్దరిలో నెక్కువవా
డెవడు.

శ్లో॥ ఏకాదధాసితమృదంతిలకంబలలాటే హ్యన్యోదధాహుతవహంతిల
కంబలలాటే॥ కొవాసయోరధిక॥ 50.

ఉ॥ ఒక్కడుశ్వేతమృత్తిలక- ముంచెలలాటతలంబునందు నిం
చొక్కడుపావ్యభుక్తిలక- ముంచెలలాటతలంబునందు నిం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తెల్లమట్టిని నొసటబొట్టుగా పెట్టుకొన్న వాడు. మఱియొ
కడు (శివుడు) మందుమన్నట్టి మగ్గింబట్టి నొసటబొట్టుగా పెట్టుకొన్నవాడు ఈయిద్ద
రిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకాదధాతితులసీవృతమాలికాంహి త్వన్యోదధాతిచ విధాతృ
కపాలమాలాః॥ కొవాసయోరధిక॥ 51.

ఉ॥ ఒక్కనివక్షమందువెల- యుందులసీవృతపుష్పమాల యిం
చొక్కనివక్షమందువెల- యుంగదబ్రహ్మకపాలమాల యిం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కుకనీదకమలతోనొప్పుచున్న శుష్పమాలను ధరించినవా
డు. మఱియొకడు (శివుడు) బ్రహ్మకపాలములే మాలగాధరించినవాడు. ఏద్యతిలో నె
క్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోహిరణ్యవసనోనుస్సృతోహిగోపై దిక్పాలకైరనస్తతస్తుది
గంబరోన్యః కోవానయోరధిక॥ 52.

ఉ॥ ఒక్కడుగోవకానుస్సృతి- నొప్పెడుఁగాంచనచేఱుడయ్య నిం
కొక్కడుదిబ్బపానుస్సృతి- నొప్పెదిగంబరుడయ్యనీరియం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కాంచనచేఱుడయ్యను గోపాలకులచేత ననుసరింపఁబడు
వాడు. మరియుకడు (శివుడు) దిగంబరుడయ్యను దిక్పాలకులచేత ననుసరింపఁబడువాడు.
వీరిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోగిళత్యనుదినసవనీతమేవ చాన్యోగిళత్యతిథయంకరకాలకూ
టం కోవానయోరధిక॥ 53.

ఉ॥ ఒక్కడువేన్నముద్దలము- హేమాత్సుకులకాదిగమ్రుంగుచుండునిం
కొక్కడుమ్రుంగుభీకరము- హోగ్రవిషాయితకాలకూట మిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) దినదినము వేన్నముద్దలము మ్రుంగువాడు. పటిమొకడు
(శివుడు) అతిథయంకరమును కాలకూటవిషమునుమ్రుంగువాడు. ఈయిద్దఱిలో నెక్కు
వవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోమృగాభిలషితోగహనచచార హ్యన్యోమృగం కరితతేనవ
హన్నిహస్తే కోవానయోరధిక॥ 54.

ఉ॥ ఒక్కరుడాసలోదిరిగె- నొక్కమృగంబునకై వనంబునం
దొక్కడుతామృగంబుగొని- యుంచుకొనెంగదయొక్కచేత నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) మృగముకొరకు వనమెల్లయుండిరిగవవాడు. (తుదకుబట్టు
కొనశకపోయినవాడు.) మరియుకడు (శివుడు) తామృగమునుపట్టి పర్వతాయుకచే
రిలో పెట్టుకొన్నవాడు. ఈయిద్దఱిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోదశాన్యహృతనైజవధూకలసీ దన్యోవధూవిలసితార్థశరీర
లసీత్ కోవానయోరధిక॥ 55.

ఉ॥ ఒక్కడు రావణాపహృత- యోషితుడై వెలుగొందువాడువే
అొక్కడు స్వార్థవామవపు- రుజ్జ్వలయోషుడుగా వెలుంగుని
దెక్కడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) రావణునిచేతహరింపబడిన భార్యగలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) తనవామిదేహమందు వెలుగొందుచున్న భార్యగలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుశైలనిచయైశ్వరధింబబంధ హ్యన్యస్తమేశరధింశరధించ
కారః కోవానయోరధిక॥ 56.

ఉ॥ ఒక్కడు శైలజాలముల-నుద్ధతి కాండధిగట్టుగల్గె నిం
అొక్కడు కాండధిందనకు- నొప్పుగు కాండధిగానొనర్చె నిం
దెక్కడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పర్వతములచే సముద్రమున గట్టుకట్టినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) అనమదమానే తనకు అమ్మలపాదిగా చేసుకొన్నవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుమర్కటభటేనదదాహలంకా మన్యశ్శరేణచదదాహపు
రత్రయంతత్॥ కోవానయోరధిక॥ 57.

ఉ॥ ఒక్కడుగాల్పెలంకాయను- నొక్కపురంబునుగేశభృత్యుచే
నొక్కడుగాల్పెబాణమున- నొక్కటమాడుపురంబు లిందులో
నెక్కుడువాడెవరిడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తనబంటుగు వాంజనేయునిచేత లంకాపట్న మొక్కటి నేకాల్పించెను. మఱియొకడు (శివుడు) తనబాణముచేత మాడుపురములను భస్మముచేసెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుమర్కటబత్నైజకార్యకారీ హ్యన్యస్సురేంద్రనివహ్నిర్ని
జకార్యకారీ॥ కోవానయోరధిక॥ 58.

ఉ॥ ఒక్కడునై జకార్యమువ- నాకసులన్ సమకూర్చి చేసె నిం
కొక్కడునై జకార్యమువి- వాకసులన్ సమకూర్చి చేసె నిం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (ఓస్తువు) వాసరబలముచేత దశకార్యమును సాధించినవాడు. తే
లొకడు (శివుడు) దేవేంద్రుని చేతల బలముచేత దశకార్యమును సాధించినవాడు.
వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోవివేకసరయూసలిలాంత గాతే హ్యవ్యోదధౌ త్రివధ గాంకణ
వజ్రబూయాం॥ కోవానయోరధిక॥ 59.

ఉ॥ ఒక్కడుతామునింగెసర- యూజలమధ్యమునందునింకొకం
దొక్కకణంబునూడ్కి జడ- నుంచుకొ నెంద్రిజగల్గెనెంతి నిం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (ఓస్తువు) సరయూజలకథ్యమునఁ బామునిగను. మతియొకడు
(శివుడు) మాడులోకములయందను ప్రవహించుచున్న గంగను ఒకకణమువలె జడ
యందుంచుకొనెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకశ్చివంజగతిపూజయతిన్న సేతౌ రామేశ్వరోద్భవజనైః పరిదృ
శ్యతేహి॥ కోవానయోరధిక॥ 60.

ఉ॥ ఒక్కడుశంభుపూజనుము- హోదధిసేతువునొద్దఁజేసె నిం
కొక్కడురామలింగశివు- డొప్పుగనేటికదృశ్యుడవృ టిం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (ఓస్తువు) సేతుబంధవసయమున శివప్రతిష్ఠచేసి పూజించెను. రా
మేశ్వరును రామలింగస్వామియను పే-శివుడు నేటికిని కర్ణాటకలోనే వలదు దర్శింపబడు
చుండును. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తుమత్స్యతనుమేత్యవౌ భిత్తోయే హ్యవ్యస్తమమత్స్యకలితధ్వ
జధర్షసిద్ధి॥ కోవానయోరధిక॥ 61.

ఉ॥ ఒక్కడుమత్స్యదేవమున- నుండునముద్రజలంబులందు నిం
కొక్కడుమత్స్యకేతనుని- యుబ్బడ చెన్నదహియించిమించి యిం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) మత్స్యరూపమున సముద్రములో = జలనియున్నవాడు. మరియొకడు (శివుడు) మత్స్యధ్వజుడగు మత్స్యధను దహించివాని గర్వముడచుటయందు ప్రసిద్ధుడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోస్మినిహతనుమేత్యజఘానదైత్య మన్యస్తమేవహతహన్శరభావతాతే॥ కోవానయోరధిక॥ 62.

ఉ॥ ఒక్కడునారసింహతను- వైకృతగదాలిదైత్యుడనుచు నిం
కొక్కడుదన్నవానిశర- ముగ్రతఁదా శరభావతాతడై
యెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ఎరసింహవతాడై (హిరణ్యకశిపుని సంహరించు. వేటొకడు (శివుడు) శరభావతాడై వాని (ఆరసింహుని) శరంబుఁదన్నెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోవట్యకవటశ్శత్రులై రభాణి విద్యాగురుస్తవరశత్రులై రభాణి॥ కోవానయోరధిక॥ 63.

ఉ॥ ఒక్కడుబ్రహ్మచారియై- యొప్పెడుకై తవవేషవృత్తి నిం
కొక్కడుబ్రహ్మవిద్యలకు- నొప్పెడుదాగురువై జగంబునం
దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కపట బ్రహ్మచారీరూపమును ధరించినవాడు. (బహ్మచారియనగా బ్రహ్మవిద్యాభ్యాసము చేయువాడు) అట్టి బ్రహ్మవిద్యలకెల్ల గురువైనవాడు వేటొకడు (శివుడు) తనగా బ్రహ్మచారికి గురువు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోజఘానవనితామిహతాటకాఖ్య మన్యోజఘానహిమదాంధకరాక్షసేంద్రం॥ కోవానయోరధిక॥ 64.

ఉ॥ ఒక్కడుతాటకాఖ్యుడు- నొక్కనికొచరకాంత్రుడనుచు నిం
కొక్కడుదావధించుము- దొక్కటరాక్షసునంధకాఖ్యు నిం
దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తాటకాయను పేరగు యొకరాక్షసుఁడై నిం సంహరించెను. వేటొకడు (శివుడు) తొకకంటకదగు మదించిన యంధకానుగడను పేరగు రాక్షసుని సంహరించెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్య రావణవధేభ్యః శక్తిరస్త్రీహ్యస్యస్యసర్వవిలయేషుదృఢాస్త్రీ
శక్తిః కోవానయోరధికః॥ 65.

ఉ॥ ఒక్కనిశక్తిరావణవ-ధోచితమై దృఢమైవెలుంగు నిం
కోక్కనిశక్తినర్వవిల-యోచితమై దృఢమైవెలుంగు నిం
దెక్కుదువాడెవండో॥

తా॥ ఒకనిశక్తి (ఋష్టునకు) రావణుని వధింబట్టియందు దృఢమైన శక్తికంటె
మరియుకనిశక్తి (శివునకు) సమస్తలోకములను నాశనముచేయు దృఢమైన శక్తికంటె
వీరిలో పెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకప్రసిద్ధ ఇతి సంప్రతి వాసుదేవః దేవూమహానితి
పరస్తుతిషు ప్రసిద్ధః కోవానయోరధికః॥ 66.

ఉ॥ ఒక్కడు దేవుడై యెసంగు-చుండును “వాసు” పదప్రపూర్ణు
డై మొక్కడు దేవుడై యెసంగు-చుండు “మహా” పదప్రపూర్ణు
యుక్తి నిం దెక్కుదువాడెవండో॥

తా॥ ఒక్కడు (విష్ణువు) వాసుదేవుడ (వసుదేవుని కుమారుడ) ని ప్రసిద్ధిగలవాడు.
మఱియుకడు (శివుడు) మహాదేవుడు (గొప్పదేవుడు) అని ప్రసిద్ధిగలవాడు. వీరిలో పెక్కు
వవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకేపదేనశకటం సహసానునోద హ్యన్యపదాంగుళినపేనగిరిం
నునోద కోవానయోరధికః॥ 67.

ఉ॥ ఒక్కడు సాహసత్వమున- నొక్కట దాశకటంబుండ న్ని నిం
కోక్కడడంచెంగుండల- కుండంగుండనుకాలిగోర నిం
దెక్కుదువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ఒకానొకపడుమున నొకకటమును కాలితో ద
న్నను. వేటోడు (శివుడు) ఈకారి బొటనవేలి గోడతో హస్తమును కడలకుండా
యొగడ్రొక్కను. వీరిలో పెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకపదత్రయమితం త్రిజగచ్చకార చాన్యపదాహతిహతం త్రి
జగచ్చకార కోవానయోరధికః॥ 68.

ఉ॥ ఒక్కనియూడుచాదముల- కొప్పిరితంబగుముజ్జగంబు లిం
కొక్కనియొక్కచాదమాతి- నోలిహతంబగుముజ్జగంబు లిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) మూడులోకములను మూడుపాదములు (అడుగులు) గా
మితిలోపరచినవాడు వేటోడు (శివుడు) మూడులోకములను తనయొక్కకొలిత
న్నచేత నాశనమగునట్లుగా హతిలోపరచినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్యరూపమధిగచ్ఛతి తామసత్వ మస్యస్యరూపమధిగచ్ఛతిసా
త్త్వికత్వం కోవాసయోరధిక॥ 69.

ఉ॥ ఒక్కనిరూపమిజ్జగతి- నొప్పెడుచామసభావమందు నిం
కొక్కనిరూపమిజ్జగతి- నొప్పెడుసాత్త్వికభావమందు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కేవలమతత్వాగుణమువంటి వల్లవి స్వరూపముగలవాడు.
వేటోడు (శివుడు) కేవలము శాత్త్వికగుణమువంటి తెల్లనిరూపముగలవాడు. వీరిలో
నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ నీలోపినీలయమునాజలమగ్న ఏకశృభ్రోపిశుభ్రతరదివ్య ఘనీధ
రోన్యః కోవాసయోరధిక॥ 70.

ఉ॥ ఒక్కడునీలుడై మునుగు- చుండునదాయమునాజలంబులం
దొక్కడుశుభ్రుడై యగుచు- నుండునుశుభ్రతరావగాధరుం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నీలదేహాదయ్యును యమునానీలజలంబుల మునుగుచుం
డును. వేటోడు (శివుడు) శ్వచ్ఛమైన తెలుపురంగులవాడయ్యును మిక్కిలితెల్లవైన
యాకాశగంగను ధరించినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోవరాహతనుమేత్యభువంవిలేఖ హ్యన్యోభువంచనహసాన్వర
ధంచకార- కోవాసయోరధిక॥ 71.

ఉ॥ ఒక్కడు క్రోడయాపుడయి- యుర్వినిగీచరించుచుండు నిం
కొక్కడు సాహసత్వమున- నుర్విసచేసుకొనిన్ రథంబు నిం
దెక్కుడువాడెనందొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) వరాహావతారమున తాదంశ్రీయో భూమినిగీచరుం
డును. మణియొకడు (శివుడు) సాహసముచేత భూమినితనకు రథముగాఁజేసుకొన్న
వాడు. వీరిలో పెక్కుకవదెవడు.

శ్లో॥ ఏకశ్చలాం నిజవధూంశశకౌససోధు మన్యశ్చకార వనితాం
స్ఫుట మగ్ధగాత్రే । కోవానయోరధిక॥ 72.

ఉ॥ ఒక్కడు నిల్వరించుటకు- నోడుచంచలయైన భాగ్య నిం
కొక్కడుదానిముడ్చుకొని- నొక్కనగంబగు మనభార్య నిం
దెక్కుడువాడెనందొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) చంచలస్వభావముగల తనభార్యను స్థిరముగాఁజేసినా
నిగా జేసుకొనలేకపోయెను. వేటొకడు (శివుడు) తనభార్యను సగము శరీరమునందే
యిడుచుకొనెను. వీరిలో పెక్కుకవదెవడు.

శ్లో॥ ఏకవిభాతినితరాంశిభిఃచ చూడ స్తన్వన్యవిభాతినితరాం సవ
చంద్రచూడః । కోవానయోరధిక॥ 73.

ఉ॥ ఒక్కని చూడదేశమున - నొప్పుచునుండునుయూరవింభ మిం
కొక్కని చూడదేశమున- నొప్పదమానవచంద్రబింబ మిం
దెక్కుడువాడెనందొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కిరస్సునంద నెవరియొకొకలవాడు. మణియొకడు
(శివుడు) కిరస్సునందు మారకమైన చంద్రబింబముకలవాడు. వీరిలో పెక్కుకవదెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్యమాకరజనిస్సుభాన్తిహీనా హ్యన్యన్యచేచ్ఛరభయానమ
త్రిప్రసిద్ధం । కోవానయోరధిక॥ 74.

ఉ॥ ఒక్కడు లోకబంధ్యముగ- నొక్కవరాహపుమేయదాల్చి నిం
కొక్కడు లోకమాన్యముగ- నొందెను తాశరభస్వయాప మిం
దెక్కుడువాడెనందొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) అసన్యకరమును నింద్యమునగు పండిరూపమునైకొన్నవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ప్రళయమున కరభరూపమునైకొన్నవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోవిభాతిభృశ మేకముఖాంబుజేన హ్యన్యోవిభాతి భువిపంచముఖః ప్రళస్తైః । కోవానయోరధికః॥ 75.

ఉ॥ ఒక్కడు వద్యతుల్యమును - నొక్కముఖంబునఁజేరిల్లు నింకొక్కడు దేరిరిల్లును - ముజ్జ్వల పంచముఖ ప్రళస్తైచే నెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) వద్యమునంటి యొక్కముఖముతోనే ప్రకాశించువాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ప్రళయములగు నైదుముఖములతోఁ బ్రకాశించువాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకశ్చతుర్ముఖ ఇతిప్రథితస్త్రోలోక్య మన్యోభృశందశభుజైః ప్రధితోజగత్పాం । కోవానయోరధికః॥ 76.

ఉ॥ ఒక్కగు తా॥పసిద్ధిగను - నుర్విఁ జతుర్ముఖుడన్న భ్రాతృచే నొక్కడు రాజులున్ దశభు - జోజ్జ్వలుఁడన్న ప్రతీతిచేత నిం దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నాలుగుభుజములకలవాడన్న లోకప్రఖ్యాతికలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) పరిభుజమాభుగలవాడన్న లోకప్రఖ్యాతికలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోగృహీత మపివాంఛతివి త్రహీనం విత్తేకమేవకురుతే నిజభక్తమన్యః । కోవానయోరధికః॥ 77.

ఉ॥ ఒక్కడు గహికలత్వమున - నొప్పగభక్తు దరిద్రుఁడేయు నింకొక్కడు సాహిత్యమున . నొప్పగభక్తుఁగుదేవుఁడేయు నిం దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒక్కడు (విష్ణువు) తనభక్తులను గర్హితమును దృఢస్థితికిఁజెచ్చువాడు మఱియుఁడు (శివుడు) తనభక్తులను అత్యుచ్చముగా మేరవడవికిఁజెచ్చువాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్యపాదరజపైకశిలాబలాభూత్ స్త్రీపునహపమయతే భువి
చావరస్తు । కోవానయోరధిక । 78.

ఉ॥ ఒక్కడు నైజపాదరజ- సోద్యవితైక శిలావధూతుఁ డిం
కోక్కడు సర్వనానిజన- ముజ్జ్వలపుంసనితాన్వరూపుఁ డిం
దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒక్కడు (విష్ణువు) తనపాదరజములపైన (తనకుసంబంధములేని శ్రత్యేక) స్త్రీగలవాడు మఱియుఁడు (శివుడు) తనయొక్క అర్థవారీప్యహపమయోతనయం దెస్త్రీగలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోముమూర్ఛగహనేనకిరాతబాగా దన్యోహ్యమూర్ఛయ
దురుక్రిపురన్ధరైత్యాన్ । కోవానయోరధిక । 79.

ఉ॥ ఒక్కడు చానమూర్ఛవడ- నొక్కకిరాతశరామతిన్వన్
ఒక్కడుమువ్వరంబులన- మూహపుదైత్యుల మూర్ఛగొప్పై సం
దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒక్కడు (విష్ణువు) అరణ్యములో కిరాతునిబాణముచేత తానే మూర్ఛపొందెను. మఱియుఁడు (శివుడు) క్రిపురములలోనున్న రాక్షసముహూతు నొక్కరాణముచేత మూర్ఛపొందించెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకః పపాభువనభీకరకాలకుట మన్యపపాస్తనవివంఖలుపూత
నాయాః । కోవానయోరధిక । 80.

ఉ॥ ఒక్కడు దుష్టరాక్షసివ- యోధరంగు వివంబుగోలె నిం
కోక్కడు లోకభీకరప- యోధధిజాత హలాహలంబు నిం
దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గాక్షపశ్రీ అయిన పూతన చనుమొనలను గానుకొనిన విష్ణును పానముచేసినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) యనుష్ఠాగములకు భయముకలుగఁజేయు కాలకూటపక్షమును పానముచేసినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ గోవర్ధనాద్రికనకాచలచాలనాభ్యాం తద్గోమలస్య జగతామపి రక్షితాభ్యాం । కోవానయోరధిక॥ 81.

ఉ॥ ఒక్కడు కొండయెత్తినెల- యుంగదనోకులరక్షకత్వముం దొక్కడు మేనువెత్తినెల- యుంగదనోకుల రక్షకత్వముం దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గోవర్ధనపర్వతమునెత్తి నోవులను రక్షించెను, మఱియొకడు (శివుడు) మేనుపర్వతమునెత్తి లోకములను రక్షించెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్య సప్తజలసేవపిబతిస్మభక్తస్తస్యైకదేశమపరస్తుజబంధయాత్నాత్ । కోవానయోరధిక॥ 82.

ఉ॥ ఒక్కడనినయత్నమున- నొక్కడఁగట్టెను సాగరంబు నిం కొక్కనిభక్తుఁడేమదధు- లొక్కటనాచమనంబుసేసె నిం దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ఒక్కసముద్రమును ఒక్కచోట నలిపిపయ్యిముచేతగట్టుకట్టినవాడు మఱియొకని (శివుని, భక్తుడు (అగస్త్యుడు) ఏడుముద్రములను పుడికిట నినుచ్చొని యాచమనముచేసినవాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్తురామ ఇతిపాననామధత్తే రామేశ్వరోస్య ఇతిచిత్వగిరోవదంతి । కోవానయోరధిక॥ 83.

ఉ॥ ఒక్కనికొక జగత్తము- హృదయైకబావనరామనామ మిం కొక్కనిశ్వరోత్తరథ- దోద్ధతిఁజెల్లును రామనామ మిం దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) జగత్తమును రామనామముగలవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) రామేశ్వరుడను పేరుగలవాడు. (రామ * శ్వరుడు = రామేశ్వరుడు.) వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏక స్త్యభేదిహగోపవధూకదంబై రన్యస్తమేవబుభుతేలలనావ
తారం । కోవానయోరధిక॥ 84.

ఉ॥ ఒక్కడు గోపికాసరిస - మూహముతోడ రమించిమించు నిం
కొక్కడు వానినేయనుభ- ప్రాదిత కామిని గా రమించె నిం
దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) గోపికాసమూహముతోఁ గ్రీవానినోదమునుజెందుచుండు
వాడు. మఱియొకడు (శివుడు) స్త్రీప్రహుపములాంకిత అవిష్ణువున భోగభ్యుంజన
భవించెను. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్త్వనేత్ర కమలార్పణలబ్ధచక్ర శ్చన్యస్త్వపాదజనికంఠద
దౌచితస్త్వై । కోవానయోరధిక॥ 85.

ఉ॥ ఒక్కడు చక్రలోభుడయి- యొక్కనికర్పణసేసె నేత్ర మిం
కొక్కడు చక్రమున్నిజప- దోద్భవముందగవానికెచ్చె నిం
దెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) చక్రమునుగోరి తపనేత్రమును (శివుని) అర్పణచేసెను.
మఱియొకడు (శివుడు) తనపాదముండుపుట్టిచక్రమును వాని (విష్ణుని) ఇచ్చెను. వీ
రిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకఃప్రమానతిపరోదైతేతివుత్ర శ్చస్త్రైరయోరితితు సర్వజగత్స
సిద్ధిః । కోవానయోరధిక॥ 86.

ఉ॥ ఒక్కడుప్రారుఘుండు మఱియొక్కడు స్త్రీయయిక్రీడ నల్పగా
నొక్కఁడుతుండు శాస్త్రయన- సుద్భవముందెను వారికిందులో
నెక్కుడువాడెవఁడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) స్త్రీప్రహుపముకాగా మఱియొకడు (శివుడు) ప్రైయతాప
ముతో రమించెను. వారిద్దరిననుమను "శాస్త్ర" (శాస్త్రైరవుడు) అనుపేరుగల శత్రుడు
దలించెను. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకోదధారధరణీంకమితస్త్వపుష్టే చాన్యస్తమేవనిజవామకరే
దధార । కోవానయోరధిక॥ 87.

ఉ॥ ఒక్కడు కూర్మమైధరణి- నోపిధరించెనుపీపునందు నిం
కొక్కడువానిదాల్చెదన- యొప్పిదమానవనవ్యహస్తముం
దెక్కుడువాడెవడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) కూర్మకథాశ్రవణే భూమిఁ దనపీపుహద క్షింతుచు
న్నవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) ఆవిష్ణువు నే బాణముగా తన యెడమచేతిలో నిము
డ్చుకొన్నవాడు. వీరిలో ఇట్లుకనవాడెవడు.

శ్లో॥ మృత్యుంనిహశ్య మునిపుత్రమరక్షదేశో గ్రాహంనిహత్యగజ
రాజ మరక్షదవ్యః । కోవానయోరధిక॥ 88.

ఉ॥ ఒక్కడుమృత్యువుండునిమి-యొక్కముసంద్రకుమారుఁగాచె నిం
కొక్కడు స్రగ్ముండునిమి- యొక్కగ జేంద్రునిరక్షనేసె నిం
దెక్కుడువాడెవడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ముసలినిజముంచి గజరాజమురక్షించెను. మఱియొకడు
(శివుడు) మృత్యువునుజముంచి మునికుమారుని (మర్కండేయుని) రక్షించెను. వీరిలో
ఇట్లుకనవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకపురాణ పురుషఖిలువిశ్వనాచూ విశ్వేశ్వరోస్య ఇతితా
స్త్రుగిరోపదంతి । కోవానయోరధిక॥ 89.

ఉ॥ ఒక్కడు విశ్వనామమున- నొప్పుచునుండు పురాణపురుషుం
డొక్కడు విశ్వనాథుడన- నొప్పుడుతాస్త్రవచఃప్రయుక్తి నిం
దెక్కుడువాడెవడో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) విశ్వదేశికేతుతో నొప్పుపురాణపురుషును. మఱియొ
కడు (శివుడు) విశ్వేశ్వరుడనుకేతుతో తాస్త్రయుక్తముగా నొప్పుచున్నవాడు (విశ్వేశ
వశ్యగ=విశ్వేశ్వర) వీరిలో ఇట్లుకనవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్సపాదనఖరేణరోతిశీఘ్రం పాలస్త్యభంగమవరస్తురణేన
కృద్ధః । కోవానయోరధిక॥ 90.

ఉ॥ ఒక్కడురావణాసురుని- యొక్కడఁగించెను గోటనొక్కియిం
కొక్కడు రావణాసురుని- యొక్కడఁగించెను పోకనిక్కి యిం
దెక్కుడువాడెవడో॥

తా. ఒకడు (విష్ణువు) రాజనానుకుతో యుద్ధముచేసివాని భంగపరిచెను. ను
 నీయొకడు (శివుడు) కొండను తనకాలిగోడతోనొక్క రాజనానుకుని భంగపరిచెను
 మీలో నెక్కడవాడెవడు.

శ్లో. ఏకోతకస్సమభవద్భువి బాహుజానా మన్యస్తు తన్యగురురిత్య
 గమత్ప్రసిద్ధిం । కోవానయోరధిక । 91.

ఉ. ఒక్కడు బాహుజాతులకు- నొప్పెగృతాలెక్కుడై జగంబునం
 దొక్కడులోకసిద్ధముగ- నొప్పెగురుండయి వానికేగ నా
 యొక్కడువాడెవడో॥

తా. ఒకడు (విష్ణువు) రాజలపట్ల యుద్ధవృత్తాంతై (పరకూసుడై) భూమి
 యందు ప్రఖ్యాతిపొందినవాడు. నునీయొకడు (శివుడు) వానికి (గోకురామునికే) గు
 రువను ప్రఖ్యాతిపొందినవాడు. మీలో నెక్కడవాడెవడు.

శ్లో. ఏకప్రసిద్ధమిహ భేరువధుచక్రా వ్యాఘ్రునివాత్యనితరాని తతో
 రరాజ । కోవానయోరధిక । 92.

ఉ. ఒక్కడు భేరువు దుఃఖి- యొప్పిదమైన యశస్సునొందె నిం
 కొక్కడు వ్యాఘ్రముందునిమి-యజ్జ్వలమైన యనస్సునొందె నిం
 దెక్కుడువాడెవడో॥

తా. ఒకడు (విష్ణువు) భేరువును (గోవు = భేరుకాసురుని) కఠించి కీర్తిపొంది
 నవాడు. నునీయొకడు (శివుడు) జెడ్డపులిని (వ్యాఘ్రానుకుని) కఠించి కీర్తిపొందిన
 వాడు. మీలో నెక్కడవాడెవడు. (ఆవును పులితనుగనుక సాధువైన గోవునుబం
 దనానికన్న భయంకరముగా వైదికంబినవాడెక్కడవాడెవడు.)

శ్లో. ఏకస్యనూరులి కాక్షదృగ్నిదగ్ధో హ్యస్యస్యపుత్రః కిలు
 శాశ్వతాంగః । కోవానయోరధిక । 93.

ఉ. ఒక్కని పుత్రకుండుంట- లోజ్జ్వలనేత్రదృగ్నిదగ్ధు డిం
 కొక్కని పుత్రుడదృవిలె- నుర్విని శాశ్వతదేహుడాయ నిం
 దెక్కుడువాడెవడో॥

తా. ఒకని (విష్ణుని) కడుగు (చక్రదుడు) ఛాలకునిదృష్టిచే దగ్ధుకా

బహిరహదు. మతియొకని (శివుని) కుమారుడు (వన్ముఖుడు) కాశ్యపమైకదేహమహో
బుట్టికవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెందు.

శ్లో॥ ఏకశ్చ కాభువి శంకర చాకభంగ మన్యశ్చ కార హరినూనుశి
రోవిభంగం । కొవానయోరధిక॥ 94.

ఉ॥ ఒక్కడు సేసే భూమిహరు- నుగ్రశర నవ భంగమింక వే
తొక్కడు సేసే భూమిహరి- యు త్రమపుత్ర శిరోవిభంగ మిం
దెక్కుడువాడెనందొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణుడు) భూమియందు శివునిభాగ్యునిరివలనవాడు మతియొకడు
(శివుడు) అకాశమునః పుష్కరాదుకల బ్రహ్మజేత్రుని శిశువుగా దునిమికవాడు. వీరి
లో నెక్కువవాడెందు. (వీ. విల్లువాడుమనిమెను వానిపుత్రునిరిమను వీడు దునిమెనన్న
మాట.)

శ్లో॥ ఏకస్త్రిపాదితీభృశంబగతిప్రసిద్ధో మ్యశ్యస్య సేవకజనోపితథా
ప్రసిద్ధః । కొవానయోరధిక॥ 95.

ఉ॥ ఒక్కసకన్నిలోకముల- నొప్పుత్రిపాత్రను నామధేయ మిం
కొక్కిని సేవకుండలుల- నొప్పుడునట్టి సమాఖ్యచేత నిం
దెక్కుడువాడెనందొ॥

తా॥ ఒకనికి (విష్ణునకు) లోకసిద్ధముగ త్రిపాదుడనెడి నామము చెల్లుచున్నది.
మతియొకని (శివుని) సేవకు కట్టివామముచెల్లుచున్నది. వీరిలో నెక్కువవాడెందు. (త్రి
పాత్రవగా భూతగంపితము.)

శ్లో॥ ఏకంబభూగనరికంసుత రామిహైకో భక్తకివరస్యవర కాన్ బహు
భాన్ జభూన । కొవానయోరధిక॥ 96.

ఉ॥ ఒక్కడు భారణిన్నరకు- నొక్కనిదుని ప్రసిద్ధివందె నిం
కొక్కభక్తదృష్టివర- కొక్కరమున్ వెనయాపుచూపె నిం
దెక్కుడువాడెనందొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నగవకొక్కని (వరకాసురుని) చంపెను. మతియొకని (శి
వుని) భక్తుడు (సానందుడు) వరకసముహమను యాపుచూపెను. వీరిలో నెక్కువవా

దెవడు. (ఇక్కడ సరళకట్టకు వ్రేవగా వాడబడ్డది. ఒక్కవరకు. అనేకసరళములు
అని యెఱుంగునది.)

శ్లో॥ ఏకస్యసాధునాయవక్త్రీతిప్రసిద్ధి రస్యస్యపుత్రఇభవక్త్రీతిప్ర
సిద్ధిః॥ కోవానయోరధిక॥ 97.

ఉ॥ ఒక్కడుసాధుఘోటకము- భోజ్యులుడన్నప్రసిద్ధి నొందు నే
తొక్కనిపుత్రుడొప్పురుగ- జోత్రమనక్రుడనబ్రసిద్ధిచే
నెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) సాధువైన అశ్వముఖముగలవాడని ప్రసిద్ధిగలవాడు. (హ
యగ్రీవుడు) మఱియొకని (శివుని) పుత్రుడు (వివాహముడు) భోజ్యమైన అశ్వముఖముగల
వాడు. వీరిద్దరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ వ్రంభోద్భవౌస్యహరిత్యభిగమ్యఏక స్సంభోయమానలచ్చహైవ
వపుఃపరస్య॥ కోవానయోరధిక॥ 98.

ఉ॥ ఒక్కడునారసింహుడము- యుద్భవమొందెను స్తంభమందు నిం
కొక్కని కగ్గింబముమ- పోజ్యులజేహముగాగనొప్పు నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) నారసింహరూపమున స్తంభములో నుద్భవించినవాడు. మఱియొకడు (శివుడు) మహర్షి స్తంభమే శరీరముగాగలవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడె
వడు. (సాధారణ స్తంభబిరుదుగన్న అగ్ని స్తంభకరీతిదెక్కువవాడని తెలుసుకొనలేదు.)

శ్లో॥ ఏవోదధౌజలజమేకకరాంబుజేన హ్యన్యోదధౌ దహనమేకక
రాంబుజేన॥ కోవానయోరధిక॥ 99.

ఉ॥ ఒక్కడుతాళరాజ్జమున- నొక్కసరోరుహమునధరించె నే
తొక్కడుతాళరాజ్జమున- నుజ్జ్వలమౌనసలంబుదాల్చె నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తనచేతియందు పద్మమునుధరించినవాడు. మఱియొకడు
(శివుడు) తనచేతియందు మందుచున్న యగ్నినిధరించినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకాద్విజోపనిజమాతృశిరశ్చక్రై హ్యన్యోవిభాతినతతాం ద్విజ
రాజమాళిః॥ కొవానయోరధిక॥ 100.

ఉ॥ ఒక్కడుమాతృశీర్షమున-ముగ్రతద్రుంచెద్విజత్వమొంది యిం
కొక్కడు లోకమాన్యముగ- నొప్పుడుగా ద్విజరాజమాళియై
యెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) తాను ద్విజాడై (పరమరాముడై) తల్లితలఁగెను. మఱి
యొకడు (శివుడు) ద్విజరాజును (చంద్రుని) తలఁపించెనాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవ
డు. (ఇక్కడద్విజశబ్దము శ్లేషగా ప్రయోగింపబడినది. ద్విజాడై యాకార్యకరణముచేసి
నవాడొకడు. ద్విజానిగౌరవించువాడు. మఱియొకడు అని భావములేననుకోవలెను.)

శ్లో॥ శంఖాత్రనోతినతరాంధ్వనిమాత్రమెకో ధక్కారవెంసకలానవ
రస్తువర్ణాః॥ కొవానయోరధిక॥ 101.

ఉ॥ ఒక్కడు శంఖరావమున- నొక్కవిధంబుగఁజేయుధ్వాన మిం
కొక్కని ధక్కరావమున- నుద్భవిల్ ధ్వనివర్ణ సంచయం
బెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) ఒకటివిధమగుధ్వనిని శంఖమువలనఁగలిగించుచుండును.
మఱియొకడు (శివుడు) అన్నివిధములగు వర్ణములను ధక్కవలన పరికించుచుండును.
వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకాదభారకమసీయహిరణ్యచేల మన్యోగమత్కనకవీర్య ఇతి
ప్రసిద్ధిం॥ కొవానయోరధిక॥ 102.

ఉ॥ ఒక్కడు కాంచనాంబరము- నొక్కటతాను దరించెమించు నిం
కొక్కడు సుప్రసిద్ధముగ- నొప్పును కాంచన వీర్యజన్మ నిం
దెక్కుడువాడెవండొ॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పసిడిపుట్టుమునకట్టి ప్రకాశించువాడు. మఱియొకడు
(శివుడు) బంగారమునే తనవీర్యముగా విసర్జించువాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ప్రాదుర్భూవచతురాస్య గుణాత్పురైః శా భిత్వాచతుర్ముఖం
లాటతలంపరోహి । కొవాసయోరధికః 103.

ఉ॥ ఒక్కడు పూర్వకాలమున- నుద్భవమొందెను బ్రహ్మగుహ్యమం
దొక్కడుచీల్చిబ్రహ్మముఖ- ముద్భవమొందెనుచాన, వీరియం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకడు (విష్ణువు) పూర్వకాలమందు బ్రహ్మయొక్కగుడస్థానము (మట్టి) లో
నుంచి లేచినవాడు. చుటియొకడు (శివుడు) పూర్వకాలమందు బ్రహ్మముఖమును చీల్చి
కొని చానిలోనుండి నైఋత్యబించినవాడు. వీరిలో నెక్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ ఏకస్త్రిలోకమకరోత్త్రి పదప్రమాణ మన్యవదీయద్వగగో
చరనై జపాదః । కొవాసయోరధికః 104.

ఉ॥ ఒక్కనికింజగత్త్రితయ- మొప్పెనుగాఁ ద్రిపద ప్రమాణమై
యొక్కనిపాదమాతనికి- నొప్పెనగోచరభావమాచు నిం
దెక్కుడువాడెవండో॥

తా॥ ఒకనికి (విష్ణువునకు) మూడులోకములు మూడడుగుల ప్రమాణముకలవిగా
నైనవి. మఱియొకని (శివుని) పాదములు ఆవిష్ట్రాత్త్రితముల కగోచరములు. వీరిలో నె
క్కువవాడెవడు.

శ్లో॥ లింగస్వరూపమధికచ్ఛతి భూతలెన్యః ఫీతస్వరూప ముపయాతి
పరోహితస్య । కొవాసయోరధిక ఇత్యనుచింత్యవృద్ధాస్సత్యం
బ్రువంతువయమెవతమాశ్రయామః॥ 105.

ఉ॥ ఒక్కడు ఫీతరూపమయి- యొప్పుగ చాన సుఖోపవిష్టుడై
యొక్కడు లింగరూపమున- నుద్భవనార్హితుడై యెసంగు నిం
దెక్కుడువాడెవండో మది- నెంచివదింపుడు పెద్దలార పెం
పెక్కినభక్తితోడభజి- యంతమువానినయెల్లజారముగా॥

తా. ఒకడు (విష్ణువు) భీకస్వరూపమును యేకరూపముగా మఱియొకడు (శివుడు) లింగస్వరూపమున ఆభీతము నధిష్ఠించి జనులచేఁ బూజింపబడుచుండును. వీరిలో తెల్లవరాదెవడు.

ఇతి శ్రీపరమేశ్వరాధ్వర్యూపనామక సుధీమణిబిరుదాంకిత హరదత్తాచార్యవిరచిత హరిహరతాతమ్యశతశ్లోకి సమాప్తా.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరాధ్వర్యవను నామాంతరమును సుధీమణియనుబిరుదునుగల హరదత్తాచార్యుచే విరచితముగు హరిహరతాతమ్యశతశ్లోకి యను పద్యకావ్యము ముగిసెను.

శ్లోక

ఇది సకలనుకవివికరానువర్తి పూడిపెద్ది - లింగమూర్తి ప్రణీతంబైన హరిహరతాతమ్యశతశ్లోకికి లఘుతాత్పర్యసహితాంధ్ర వద్య శతకంబునందు సర్వంబునే కాశ్వాసము.

(శ్రీ పరమేశ్వరార్చనము).

10445

